

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Peternej

Primerjalna analiza sodniškega mandata

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Peternej

Mentor:izr. prof. dr. Miro Haček

Primerjalna analiza sodniškega mandata

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Miru Hačku za pomoč in koristne nasvete pri pisanju diplomske naloge.

Za vse prijazne nasvete se iskreno zahvaljujem prijatelju Jaku in svojim domačim, ki so mi skozi celotno obdobje šolanja stali ob strani.

ISKRENA HVALA VSEM!

Primerjalna analiza sodniškega mandata

Neodvisnost sodstva je v Republiki Sloveniji zagotovljena z ustavo in znotraj nje z opredeljenim trajnim sodniškim mandatom. Sodniki so pri svojem delu vezani zgolj na ustavo in zakone.

Trajni sodniški mandat v Sloveniji nastopa kot ustavnopravna kategorija. Sodniki so izvoljeni v trajni mandat s strani državnega zbora na podlagi sodnega sveta. Ravno to je ena bistvenih razlik organizacije slovenskega sodstva, ki ločuje Slovenijo od ostalih sodobnih demokracij. Ta razlika izhaja iz delegatskega sistema, ki smo ga poznali v bivši SFRJ, kjer je sodnike volila in imenovala skupščina, katera je mandat kandidatom podelila za dobo osmih let. Po preteku osmih let so bili sodniki ocenjeni in na podlagi pozitivne ocene ponovno imenovani za sodnike. Velik vpliv na podeljevanje sodniške funkcije je imela takratna politična elita. Z osamosvojitvijo je Slovenija z novo ustavo sprejela načelo neodvisnega sodstva in sodnikom podelila neomejen oz. trajni sodniški mandat.

V Republiki Sloveniji je v zadnjem času trajni sodniški mandat deležen veliko kritik s strani laične javnosti, stroke in politike. Mnogi so mnenja, da je prav trajni sodniški mandat krivec za nezavidljiv položaj slovenskega sodstva in veliko število sodnih zaostankov. Zaradi tega je bilo v državni zbor vloženo dosti predlogov za spremembo ustave. Med pravnimi strokovnjaki taki posegi v ustavo ne uživajo odobravanja, politika pa s takšnimi poizkusi skuša vplivati na sodno vejo oblasti in s tem posledično na sodnike.

KLJUČNE BESEDE: delitev oblasti, sodišča, sodniški mandat, sodstvo v SFRJ, medčasovna analiza.

Comparative analysis of the judicial term of office

The independence of the judiciary branch is guaranteed by the constitution with the permanent judicial term of office. The judges are therefore governed only by the constitution and the legislation. The permanent judicial term of office is guaranteed by the Slovenian Constitution. The judicial council proposes the judges, which are elected by the Slovenian parliament in their permanent term of office. This is one of the essential organizational differences, which separates Slovenia from other contemporary democracies. It has arisen from the delegate system of the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY). The national assembly elected and appointed judges in the SFRY, and their term of office was limited to eight years. The political elite had a big influence on appointing the judges. When Slovenia gained its independence, it adopted the principle of independent judiciary branch in the new constitution, which granted the unlimited (permanent) term of office to the judges.

The permanent judicial term of office is lately often criticised by the general public, experts and politicians. Many believe that the permanent judicial term of office is to blame for the unenviable situation in the Slovenian justice system and for the enormous backlog of court cases. Legal experts do not approve such changes of the constitution, whereas the politicians try to influence the judiciary system and the judges with these attempts.

KEYWORDS: separation of powers, courts, judicial term of office, the judicial system in SFRY, chronological analysis.

KAZALO

1 UVOD	7
2 OPREDELITVE PODROČJA RAZISKOVANJA	9
2.1 NAMEN IN CILJ DIPLOMSKE NALOGE	9
2.2 HIPOTEZA	9
2.3 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE	10
2.4 METODE IN TEHNIKE RAZISKOVANJA	10
3 PRAVNA DRŽAVA IN NAČELO DELITVE OBLASTI	11
3.1 NAČELO DELITVE OBLASTI	11
3.2 HORIZONTALNA DELITEV OBLASTI	12
3.3 JOHN LOCKE	13
3.4 CHARLES LOUIS DE SECONDAT, BARON DE MONTESQUIEU	14
3.5 VEJE OBLASTI	14
3.5.1 Zakonodajna veja oblasti	14
3.5.2 Izvršilna veja oblasti	16
3.5.3 Sodna veja oblasti	17
4 SODSTVO V NEKDANJI SFRJ	18
4.1 ZAMETKI IN RAZVOJ SODSTVA V SFRJ	19
4.2 TEMELJNA NAČELA ORGANIZACIJE IN DELOVANJA SODIŠČ	22
4.3 VRSTE SODIŠČ V SFRJ	24
4.3.1 Redna sodišča	24
4.3.2 Samoupravna sodišča	25
4.3.3 Sodišča združenega dela	25
4.4 SODNIŠKI MANDAT IN IMENOVANJE SODNIKOV V SFRJ	26
4.5 USTAVNE DOLOČBE O SODSTVU V SFRJ	27
5 SODSTVO V SLOVENIJI	28
5.1 FUNKCIJE SODSTVA	29
5.2 USTAVNA UREDITEV SODSTVA	30
5.3 ORGANIZACIJA SODSTVA	32
5.4 SODIŠČA	33
5.5 VRSTE SODIŠČ	34
5.5.1 Sodišča splošne pristojnosti – splošna sodišča	36
5.5.2 Sodišča posebne pristojnosti – specializirana sodišča	38
5.5.3 Računsko sodišče	41
5.5.4 Ustavno sodišče	42
5.6 NOSILCI SODNE FUNKCIJE – SODNIKI	43
5.6.1 Volitve in imenovanje sodnikov	43
5.6.2 Prenehanje sodniške funkcije	45
5.7 SODNIK IN POLITIKA	46
5.8 SODNIK IN CIVILNA DRUŽBA	47
6 SODNIŠKI MANDAT	48
6.1 VRSTE SODNIŠKIH MANDATOV	48
6.1.1 Trajni sodniški mandat	48
6.1.2 Omejeni sodniški mandat	50
6.1.3 Mešani sistemi	53
7 SODNIŠKI MANDAT V REPUBLIKI SLOVENIJI	54
7.1 TRAJNI SODNIŠKI MANDAT V SLOVENIJI – PRO ET CONTRA	57
7.2 ARGUMENTI ZA UKINITEV OZ. OMEJITEV TRAJNEGA MANDATA	58
7.3 ZAGOVORNIKI OMEJITVE TRAJNEGA SODNIŠKEGA MANDATA V SLOVENSKEM PARLAMENTU	60
7.4 ZAGOVORNIKI TRAJNEGA SODNIŠKEGA MANDATA V SLOVENSKEM PARLAMENTU	61
7.5 PREDLOGI ZA SPREMEMBO USTAVE	63
7.6 ANALIZA ARGUMENTOV ZA UKINITEV OZ. OMEJITEV TRAJNEGA MANDATA IN ARGUMENTI ZA OHRANITEV TRAJNEGA SODNIŠKEGA MANDATA	65
7.7 SKLEP ANALIZE	69

8 ZAKLJUČEK	71
9 LITERATURA	74
PRILOGE	80
PRILOGA A: INTERVJU	80

1 UVOD

V zadnjem času smo v Sloveniji priča pogostim kritikam delovanja sodstva, predvsem v povezavi s perečim problemom sodnih zaostankov. Omenjene kritike prihajajo tako iz vrst laične kot tudi strokovne in politične javnosti. Največkrat je kot eden glavnih vzrokov za sodne zaostanke izpostavljen trajni sodniški mandat, ki naj bi pretirano ščitil sodnike, iz njih ustvarjal posebno kasto in bil celo v nasprotju s temeljnimi demokratičnimi načeli, v skladu s katerimi naj bi bil vsak nosilec javne funkcije voljen in stalno podvržen javni kontroli v obliki reelekcije. Kot primer lahko navedemo razmišljanje dr. Toneta Jerovška, ki v enem izmed svojih referatov meni: »Trajnost sodniške funkcije /.../ je v osnovi vprašljiva in tudi sprta s temelji demokratične in pravne države /.../ zaupanje se najenostavneje presoja z izvolitvijo v omejen mandat« (Krivic 2001, 24).

Slovenci smo v ustavnem redu SFRJ sicer že izkusili drugačno ureditev sodniškega mandata in imenovanja sodnikov. V socialističnem političnem sistemu je bila funkcija sodnega sistema izenačena z ostalimi funkcijami oblasti, torej močno povezana z njimi. Sodniki naj bi bili pri svojem delu neodvisni, medtem ko sta bila njihov položaj in funkcija odvisna od izvršne oblasti. Vas oblast je izhajala iz ljudstva, ki je slednjo podeljevalo prek vsakokratnih volitev, zato ni bilo nikakršne želje in potrebe po uvedbi instituta trajnega sodniškega mandata. S tem bi namreč sodnike izvzeli iz takratnega pojmovanja o oblasti, kar pa v socialističnem sistemu ni bilo mogoče. Sodniki so bili nosilci javne funkcije oz. funkcionarji kot vsi ostali, zato so za njih veljala enaka pravila izvolitve in reelekcije.

Seveda je taka ureditev omogočala raznorazne politične pritiske na sodnike, ki niso sodili po navodilih in željah takratne politične elite. Taki sodniki pač enostavno ne bi bili več izvoljeni. Poleg tega se je odvisnost sodstva od izvršne oblasti odražala tudi v dejstvu, da je sodnike imenovala oz. potrjevala skupščina kot vrhovni organ oblasti. Tak sistem, v katerem posamezne veje oblasti niso strogo ločene, pač pa medsebojno povezane, kjer ima največjo moč izvršna oblast, seveda ni omogočal neodvisnosti sodstva, kot je to značilno za sodobne demokracije. »Tudi naša ureditev imenovanja

vlade oziroma ministrov vsebuje elemente skupščinskega sistema in na abstraktni ravni vladi ne zagotavlja zadostne samostojnosti. Pravzaprav parlamentarna večina v Republiki Sloveniji obvladuje vlado ter prek vlade in svoje večine v parlamentu tudi sam parlament. Zastavlja se torej vprašanje, kdo naj nadzoruje vlado in parlament oziroma konkretno, ali je sodstvo v položaju, da lahko izvršuje tak nadzor« (Ude 2003, 1659).

Zaradi izkušenj iz socialističnega sistema je bil z osamosvojitvijo in novo ustavno ureditvijo v slovenski pravni red uveden institut trajnega sodnega mandata kot enega najpomembnejših elementov za zagotovitev neodvisne sodne veje oblasti. Sodniki so tako pri svojih odločitvah samostojni in niso odvisni od političnih pritiskov, ki bi lahko sodbe o konkretnih zadevah pogojevali z možnostjo (ne)reelekcije.

Kljub uvedbi trajnega sodniškega mandata pa je tudi v novi ustavi moč najti nekatere elemente skupščinskega sistema. Eden glavnih je določba, po kateri sodnike voli oz. imenuje državni zbor, kar v določeni meri omejuje neodvisnost sodne veje, saj omogoča precejšen vpliv zakonodajne veje oblasti na izbor sodnikov, kar je posebnost slovenskega ustavnega reda. Pojavljajo se poizkusi, da bi tako ureditev spremenili, vendar do sedaj še nobeden ni uspel. Slovenska pravniška stroka sprejema oceno, da »normativni sistem (ustava in zakoni) v zadovoljivi meri uveljavlja institute, ki v formalnem pogledu zagotavljajo neodvisnost sodnikov in omogočajo sodiščem, da v okviru uveljavljene delitve oblasti nadzorujejo in omejujejo zakonodajno in izvršilno vejo oblasti« (Ude 2003, 1658).

2 OPREDELITVE PODROČJA RAZISKOVANJA

2.1 Namen in cilj diplomske naloge

Eden najbolj perečih problemov slovenskega sodstva so sodni zaostanki, za katere se največkrat krivi trajni sodniški mandat. Pojavljajo se vedno nove zahteve po njegovi omejitvi. Zato je namen moje diplomske naloge ugotoviti pozitivne elemente trajnega sodniškega mandata, ki velja s trenutnim ustavnim redom, in ga primerjati z omejenim sodniškim mandatom, kakršen je veljal v SFRJ.

V svoji diplomski nalogi želim primerjati obe ureditvi in ugotoviti, ali je trajni sodniški mandat resnično element ustavnega reda, ki zagotavlja večjo neodvisnost sodstva in s tem delovanje pravne države, ter ali ga je morda res smiselno omejiti, kar zahtevajo predvsem nekateri politiki. Glede na to, da imamo Slovenci že izkušnje z omejenim sodniškim mandatom, želim dokazati, da omenjena omejitev ne bi bila smiselna in bi pomenila velik korak nazaj na poti k demokratizaciji slovenske države.

2.2 Hipoteza

Vodilo diplomskega dela bo spodaj napisana delovna hipoteza, s pomočjo katere bo preko teoretičnih postavk in empiričnih ugotovitev mogoče priti do konkretnih zaključkov.

H: Trajni sodniški mandat je element, ki omogoča neodvisnost sodstva in s tem optimalno delovanje pravne države.

Hipotezo bom preverila tako, da bom najprej pregledala sedanjo ureditev trajnega sodniškega mandata, kot je določena z Ustavo RS, in jo primerjala z ureditvijo omejenega sodniškega mandata, ki je veljala v SFRJ. Na podlagi tega in mnenja, ki ga bom pridobila z intervjujem, bom poizkušala ugotoviti, ali trajni sodniški mandat dejansko vpliva oz. pripomore k večji neodvisnosti sodstva in s tem delovanju pravne države.

2.3 Struktura diplomske naloge

Struktura diplomske naloge bo prilagojena osnovnemu cilju, to je preverjanju hipoteze. V začetku bom opredelila osnovne pojme, ki so povezani s pravno državo, delitvijo oblasti in sodno vejo oblasti. V nadaljevanju bom predstavila sedanjo ureditev sodne veje v R Sloveniji, nato pa še ureditev sodnega sistema, kot je vejala v SFR Jugoslaviji. Sledila bo kratka predstavitev različnih sodnih mandatov s poudarkom na trajnem sodniškem mandatu, katerega trenutno pozna slovenski pravni red. Svojo diplomsko nalogo bom zaključila z medčasovno analizo sodniškega mandata v Sloveniji. Primerjala bom trenutno ureditev s tisto, ki jo je uvajal prejšnji politični sistem in poizkušala dokazati, da sedanja ureditev, torej trajni sodniški mandat, bistveno bolj prispeva k neodvisnosti sodnega sistema. Na kratko bom predstavila tudi domnevne omejitve trenutne ureditve sodniškega mandata, dosedanje poizkuse spremembe le-tega in glavne argumente za in proti njegovi ohranitvi.

2.4 Metode in tehnike raziskovanja

V začetku si bom pomagala z analizo sekundarnih virov, s pomočjo katerih bom razjasnila in opisala temeljne pojme. V nadaljevanju bom uporabila primarne vire in z njimi poizkušala določiti razlike med sedanjo in prejšnjo ustavno ureditvijo. Z družboslovnim intervjujem bom pridobila podatke, ki so potrebni za potrditev oziroma zavrnitev hipoteze. Poleg tega bom z intervjujem pridobila tudi strokovno mnenje, ki ga bom uporabila v zaključnem delu svoje diplomske naloge.

3 PRAVNA DRŽAVA IN NAČELO DELITVE OBLASTI

S pojmovanjem delitve oblasti se povezuje načelo pravne države, kar med drugim pomeni, da ustava na podlagi načela demokratičnosti vzpostavlja razmerja med vejami oblasti, ki nastanejo z delitvijo (Grad in drugi 1996, 311). O pravni državi govorimo tedaj, kadar je delovanje državnih organov pravno vezano (se pravi urejeno s pravnimi pravili, ki določajo način ter vsebino odločanja vsakega državnega organa) (Perenič 1996, 50). Zaradi te pravne vezanosti je mogoče sorazmerno zanesljivo predvidevati, kako bo državni organ odločil, ter obenem nadzirati njegovo odločitev. Posamezniku pa mora pravna država zagotoviti ustrezna sredstva za tak nadzor in za obrambo pred samovoljnimi odločitvami državnih organov.

Zahteva po pravni državi se torej pojavlja predvsem v odnosu do javne oblasti. Po eni strani gre za garancije osebne sfere posameznika, v katero se država ne sme vmešavati, temu cilju pa služijo predvsem svoboščine in pravice osebnosti, ki so po svoji vsebini tipične obrambne pravice posameznika pred državo. Po drugi strani pa gre za izgrajevanje institucionalnih mehanizmov za preprečevanje zlorabljanje državne oblasti in za njeno omejevanje, in sicer z uveljavljanjem različnih oblik nadzora nad posameznimi vejami oblasti (Perenič 1996, 50–51).

Eden temeljnih elementov pravne države in demokratičnosti je tako načelo delitve oblasti, zato je to načelo danes vsebovano v vseh političnih sistemih demokratičnih držav.

3.1 Načelo delitve oblasti

Načelo delitve oblasti je poleg načela suverenosti ljudstva in načela demokratičnosti eno najpomembnejših načel v sodobnih ustavnih ureditvah, ki ga je prevzela tudi nova slovenska ustava, saj je v 2. odstavku 3. člena določeno, da »državljanke in državljani v Sloveniji izvršujejo oblast neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno« (Ustava RS, 3. čl.).

Sam sistem delitve oblasti je pomemben tudi zaradi uveljavljanja načela pravne države s tega vidika, da posameznikom in skupinam, ki izvajajo državno oblast, preprečuje, da bi

zlorabljali oblast in kršili temeljne človekove pravice in svoboščine.

Zgodovinsko gledano se je načelo delitve oblasti najprej pojavilo v Angliji v 17. stoletju, sicer pa je odraz specifičnih razmer v tedanjem angleškem prostoru, ko pride do težnje določenega družbenega razreda, da se omeji absolutna oblast monarha in si potem obe kategoriji dejansko delita oblast. Prvi je delitev oblasti zagovarjal Anglež John Locke. Kasneje se je teorija o delitvi oblasti začela razvijati tudi v Franciji, kjer je pod vplivom angleškega sistema idejni utemeljitelj tega načela Montesquieu (Šturm 1998, 11).

Prvič je do uveljavitve načela delitve oblasti prišlo v Ustavi ZDA iz leta 1787, iz Deklaracije o pravicah človeka in državljana iz leta 1789 pa izhaja, da tista država, katere organizacija ne izvira iz delitve oblasti, tudi ni ustavna oziroma pravna država. Po Novaku (2003b) je načelo delitve oblasti kot eno izmed najpomembnejših ustavnih načel sodobne liberalno-demokratske države v svoji polnosti zaživelo šele v ameriškem pravnem sistemu, kot glavni razlog pa navaja neodvisno sodstvo (angl. independent judiciary). »Šele neodvisno sodstvo je namreč garant temu, da ne bodo različne veje oblasti le deljene med seboj, temveč tudi omejene. Le sodstvo, ki je od države relativno neodvisno, lahko učinkovito omejuje politično oblast« (Novak 2003b, 31).

3.2 Horizontalna delitev oblasti

Načelo delitve oblasti predstavlja temelj sodobnih pravnih in političnih sistemov. Znotraj državnih sistemov so politična moč in pooblastila razdeljeni med različne državne organe. Med njimi se vzpostavijo horizontalna razmerja med državnimi organi, ki opravljajo različne funkcije državne oblasti na enakem nivoju in so med seboj enakopravni. Državna oblast se tako razdeli na tri med seboj neodvisne veje – zakonodajno, izvršilno in sodno. Nosilci posamezne veje oblasti med seboj delujejo neodvisno in samostojno, kar vpliva na uravnoteženo delovanje državnih organov in s tem na samo funkcionalnost države. Nobena od oblastnih vej ne more prevladati nad drugo brez ustavne podlage. Torej nobeni veji oblasti ni mogoče vzeti pristojnosti, ki je zanjo značilna (Novak 2003b, 97).

Teorija delitve oblasti je nastala na podlagi »spoznanja o potrebi po tem, da oblast ne sme biti absolutna in da jo je zato treba porazdeliti med različne nosilce državne oblasti« (Šturm 1998, 11). Zametki načela delitve oblasti so nastali »v specifičnih angleških razmerah, ko je po *slavni nekrvavi revoluciji* iz leta 1688 prišlo do kompromisa med fevdalno aristokracijo z monarhom na čelu in uveljavljajočim se meščanstvom« (Pavčnik in drugi 2006, 95). Pomembno vlogo pri nastanku ideje o delitvi oblasti sta imela John Locke v 17. stoletju in Charles Louis de Secondat, baron de Montesquieu v 18. stoletju. Oba avtorja sta prvotno pomen načela delitve oblasti uporabljala kot sredstvo proti absolutizmu monarha in proti njegovi samovolji ter kot sredstvo za obrambo individualnih pravic posameznika (Šturm 1998).

3.3 John Locke

Locke idejo o delitvi oblasti gradi na predpostavki, »da je najvišja oblast zakonodajna oblast, ker predstavlja združeno silo družbe in ker mora obstajati le ena najvišja oblast, da bi družba ostala enotna« (Vehovar 2001, 73). »Osredotoči se na razmerja med zakonodajno in izvršilno oblastjo, ki morata biti druga od druge ločeni. V nasprotnem primeru bi utegnila biti velika in nevarna izkušnja za slabotno človeško naravo, ki je nagnjena k zlorabi oblasti, če bi iste osebe, ki dajejo zakone, imela tudi oblast, da jih izvršujejo /.../« (Pavčnik in drugi 2006, 95–96). Na podlagi napisanega je moč razbrati, »da je izvršilna oblast neizogibno podrejena zakonodajni oblasti. Poleg teh dveh vej oblasti opredeli Locke še federativno oblast, ki naj brani skupnost pred grožnjami drugih skupnosti in z njim vzpostavlja prijateljske odnose« (Vehovar 2001, 73).

Treba pa je povedati, da Locke v svoji teoriji sodstva ne opredeli kot bistvene sestavine ustavne vladavine, ampak kot lastnost države. Kljub temu pa naj bi bilo sodstvo po Lockovih besedah nepristransko, pokončno, priznano in pooblaščno.

Če povzamem, je Locke v svojih razmislekih že dokaj jasno izoblikoval različne veje državne oblasti in težil k njihovemu ravnotežju. Želel je izključiti zlorabo oblasti in zagotoviti politično svobodo, iz tega pa izpeljuje spoznanje in zahtevo po delitvi oblasti (Šturm 1998, 11).

3.4 Charles Louis de Secondat, Baron de Montesquieu

Montesquieu idejo delitve oblasti obravnava v svoji znani knjigi z naslovom *O duhu zakonov*, kjer opredeli vzroke, zaradi katerih je delitev oblasti potrebna. Da se oblast ne bi mogla zlorabiti, je potrebno, da zaradi stanja samih stvari oblast nekatere omejuje. Ureditev je lahko takšna, da ne bo nihče počel tistega, k čemur ga zakon ne zavezuje, niti da bi se zadrževal početi tisto, kar mu zakon dopušča (Vehovar 2001, 75).

Montesquieu kot Lockov učenec dopolni teorijo o delitvi oblasti. Loči »državno oblast na zakonodajno, izvršilno in sodno oblast ter postavi zahtevo, da mora vsako od teh treh oblasti opravljati različna oseba in drug državni organ, ki pa naj bo pri tem omejen z drugima dvema organoma. Toda različne veje oblasti, ki naj bi bile pri svojem delu relativno samostojne in medsebojno neodvisne, naj ne bi bile med seboj popolnoma ločene; pri svojem delu naj bi sodelovale in se medsebojno nadzorovale« (Novak 2003b, 96).

V duhu zakonov (1748) navaja, »da bi bilo vse izgubljeno, če bi izvrševal isti človek ali isto telo prvakov, plemičev in ljudstva vse tri oblasti, namreč tisto, ki daje zakone, tisto, ki izvršuje pravne odredbe, in tisto, ki sodi zločine ali spore med posamezniki« (Pavčnik in drugi 2006, 96). Poleg tega pa v svoji knjigi izpostavi, da naj v državi poleg delitve oblasti obstaja tudi ustrezen sistem zavor in ravnovesij. Naloga sodne veje oblasti, za katero Montesquieu predpostavlja, da je neodvisna, je varovanje posameznikovih pravic. S tem sodstvo s stališča družbene moči in same funkcije sodne veje oblasti podredi zakonodajni in izvršilni oblasti (Novak 2003b, 96).

3.5 Veje oblasti

3.5.1. Zakonodajna veja oblasti

»V sodobnih demokratičnih državah ja parlament vrhovno predstavniško telo, ki opravlja zakonodajno oblast, določa splošno politično usmeritev v neki družbi in ima najpomembnejše mesto v organizaciji oblasti« (Rupnik in drugi 1996, 117). Začetki parlamenta kot predstavniškega telesa izhajajo iz Anglije, v kasnejših časovnih obdobjih

pa se prenese tudi v številne evropske države.

Parlament predstavlja oblast ljudstva oz. nastopa kot politični predstavnik le-tega. Državljeni na podlagi svoje volje in interesov izberejo akterje, ki jih zastopajo v parlamentu, na neposrednih in splošnih volitvah. Tako z volitvami izvolijo predstavniški organ, ki naj bi deloval v skladu z njihovimi interesi. Torej naj bi parlament izražal in predstavljal voljo ljudstva oz. nastopa kot podaljšana roka državljanov pri vključevanju v oblastno funkcijo. Predstavniki zakonodajne veje oblasti (poslanci, delegati ...) imajo običajno štiriletni mandat (Grad in drugi 1996, 91).

V sodobnih parlamentih imajo velik pomen politične stranke, katerih akterji zasedajo poslanska mesta v parlamentu. S tem se odločanje o razpravljanju in sprejemanju prenese na raven zunaj parlamenta. To pa zmanjšuje pomen parlamenta kot predstavnika ljudstva. V grobem je primarna funkcija zakonodajne veje oblasti pisanje in izdajanje zakonov.

V preteklosti je bila državna oblast bolj ali manj enotna, tekom razvoja pa se je začela ločevati na več funkcij, katere označujemo kot oblastne funkcije. Poznamo več sistemov ločevanja oblastnih funkcij (Kaučič in Grad 2000, 167):

- **dualistično teorijo delitve oblastnih funkcij** znotraj katere oblast razdelimo na dve funkcije. Na funkcijo odločanja, katero izvajajo zakonodajni organi, in izvršilno funkcijo, katero izvajajo izvršilni in sodni organi;
- **trilateralistično teorijo delitve oblastnih funkcij**, katere utemeljitev je Montesquieu. Teorija oblast razdeli na tri oblastne funkcije – na zakonodajno, izvršilnoupravno in sodno oblastno funkcijo;
- **kvadrilateralistično teorijo delitve oblastnih funkcij**, ki pa za razliko od prvih dveh loči izvršilno oblastno funkcijo od upravne. Na podlagi take delitve govorimo o sistemu, ki loči štiri oblastne funkcije.

»Zakonodajna funkcija je tista funkcija države, v okviru katere državna oblast izdaja zakone kot (poleg ustave) najvišje pravne akte v državi in s tem postavlja tudi okvir in

meje izvajanju drugih oblastnih funkcij« (Kaučič in Grad 2000, 167).

3.5.2 Izvršilna veja oblasti

»Izvršilna oblast je tisti del državne oblasti, v okviru katere se na najbolj neposreden način izvršujejo funkcije sodobne države, zato je izvršilna oblast dejansko najpomembnejša in najmočnejša oblast« (Kaučič in Grad 2000, 259).

Nosilci izvršilne oblasti so različni državni organi, ki so vezani na različne sisteme organizacij oblasti v posameznih državah. Znotraj parlamentarnih sistemov, tudi v Republiki Sloveniji, je vlada glavni nosilec izvršilne oblasti. Samo poimenovanje izvršilnih teles pa je od države do države različno. Večina poimenovanj pa ima skupen izvor v angleški besedi «government», kar v prevodu pomeni vlada.

Znotraj parlamentarnih sistemov vlada deluje dokaj neodvisno. Kljub tej predpostavki ima določene obveznosti odgovarjanja parlamentu, saj je od njega do neke mere odvisna, v smislu, ko parlament izreče nezaupnico vladi. Potrebno pa je izpostaviti, da parlamentarni sistem kot oblika državne ureditve predpostavlja določeno stopnjo ravnotežja med zakonodajno in izvršilno vejo oblasti. Izvršilno funkcijo v parlamentarno organiziranih državah izvajajo predsednik države in ministri. Upravni del izvršile oblasti pa upravljajo upravni organi. Vlada tako predstavlja vrh izvršilne funkcije in istočasno najvišji organ državne uprave (Rupnik in drugi 1996).

Naloga vlade je uresničevanje interesov določene stranke oziroma strankarskih koalicij. Politične stranke nastopajo kot akterji, ki oblikujejo vlado. Njim je glavni cilj želja po oblastnem delovanju, ki ga dosežejo z izvolitvijo mandatarja iz strankinih vrst. Vlada se oblikuje, ko predsednik države podeli mandat za sestavo vlade vodji politične stranke, ki je na volitvah prejela večino glasov in s tem večino v parlamentu. V nadaljevanju mandatar sestavi vlado. Sledi predstavitev v parlamentu, ki da vladi zeleno luč za njeno delovanje (Grad in drugi 1996).

Znotraj izvršilne veje oblasti ima pomembno vlogo načelo nezdružljivosti funkcij. Predsednik vlade in ministri kot člani vlade ne morejo istočasno opravljati funkcij v državnih, sodniških in v organih lokalne skupnosti ter funkcij javnega značaja.

3.5.3 Sodna veja oblasti

Poleg zakonodajne in izvršilne funkcije obstaja po tradicionalni delitvi oblastnih funkcij države tudi tretja funkcija, to je sodna funkcija.

Naša ustava in zakonska ureditev kljub neustreznemu sistemu volitev s strani parlamenta zagotavljata formalno podlago za neodvisnost sodstva kot tretje veje oblasti (Ude 2003, 1660).

»Sodno funkcijo opravljajo posebni državni organi – sodišča, znotraj njih pa jo izvajajo sodniki. Sodno funkcijo torej opravljajo sodniki, organizirana pa je prek sodišč« (Kaučič in Grad 2000, 286).

V praksi sodno funkcijo izenačujemo z besedo »sodstvo«, ki zajema tako sodno funkcijo kot tudi subjekte, ki jo izvajajo. Poleg sodstva pa je v ustavi opredeljen tudi izraz pravosodje, ki ima ožji in širši pomen. Beseda pravosodje v ožjem smislu pomeni zgolj sodno funkcijo, v širšem smislu pa vključuje subjekte in organe, ki delujejo na podlagi pravosodja (tožilstvo, notarji, odvetniki in pravosodna uprava) (Kaučič in Grad 2000, 285).

4 SODSTVO V NEKDANJI SFRJ

Slovenija je od sprejema lastne ustave živela v ustavnem sistemu, ki je temeljil na ideji enotnosti oblasti, skupščinskega sistema in samoupravljanja. Posledica tega je bila določena protislovnost v ureditvi položaja oziroma medsebojnih razmerji med državnimi organi, katerih naloga je bila izvajanje zakonodajne, izvršilne ter sodne funkcije. Ta protislovnost se je odražala zlasti v določanju položaja organov sodne oblasti, torej sodišč. Tako je bila po eni strani skupščina kot organ zakonodajne oblasti v ustavi opredeljena kot najvišji organ oblasti, po drugi strani pa je bilo določeno, da so sodišča pri izvajanju svoje pglavitne funkcije, torej sojenja, neodvisna. Neodvisnost organov, ki izvajajo funkcije določene veje oblasti, pa je mogoča le v primeru, da niso podrejeni organom, ki izvajajo druge veje oblasti (Breznik in drugi 1994, 10–11). Na ustavni ravni je to mogoče doseči le z delitvijo vej oblasti in s takšno opredelitvijo položaja organov, ki izvajajo posamezne veje oblasti, da je zagotovljena njihova medsebojna uravnoteženost, pri sodstvu pa poleg tega še neodvisnost od ostalih vej oblasti. Ker v prejšnji ustavni ureditvi to ni bilo zagotovljeno, v njej najdemo številne institute, ki niso bili naklonjeni načelu neodvisnosti sodišč in sodnikov.

Za vsa naštetá sodišča je bilo značilno, da so sodnike volile skupščine družbene političnih skupnosti, kar je bilo v skladu z načeli tedanjega skupščinskega sistema, ki je temeljil na načelu enotnosti oblasti. V skladu z načelom enotnosti oblasti vsa oblast izhaja iz ljudstva, ki jo izvaja bodisi neposredno ali posredno preko predstavniškega telesa. Kot posledica tega pa je bila skupščina najvišji organ v državi, vsi drugi organi so izhajali iz nje in so ji bili za svoje delo odgovorni (Perović v Raičević 1975, 451–452).

Način pridobitve funkcije za sodnike rednih sodišč je urejal zakon o rednih sodiščih. Ta je najprej v 62. členu določal kandidacijski postopek (Zakon o rednih sodiščih, 62. čl.). Prosto sodniško mesto je objavil Republiški sekretariat za pravosodje in upravo. Po prejemu kandidatur je te posredoval Sodnemu svetu, ki je določil listo kandidatov. Sodnike je volila Skupščina SR Slovenije. Sodniki so imeli omejen mandat, ki je trajal osem let. Po izteku mandata so bili lahko ponovno izvoljeni za sodnika (Grad in drugi

1996, 178). Skupščina družbenopolitičnih skupnosti, ki je sodnika izvolila, pa ga je lahko razrešila iz razlogov, ki so bili določeni z zakonom (Justin 1982, 20).

Spornost volitve sodnikov v nekdanji SFRJ izhaja predvsem iz dejstva, da je bil sodnik izvoljen s strani ustrezne skupščine družbenopolitične skupnosti. Ker so imeli sodniki omejen mandat za dobo osmih let, je to skupščini (in preko nje Komunistični partiji, saj je bil v SFRJ uveljavljen enostrankarski sistem) omogočalo preverjanje sodnikove moralno-politične primernosti. Tako so bili sodniki kljub ustavnim določbam o neodvisnosti sodstva dejansko odvisni od nosilcev politične oblasti. Sodnik pri sojenju ni bil odvisen, če pa je hotel obdržati sodniško funkcijo tudi v prihodnjem mandatu, je moral odločati v skladu z moralno-političnimi načeli vladajoče večine (Pavčnik in Mavčič 2000, 36).

4.1 Zametki in razvoj sodstva v SFRJ

Zgodovinski razvoj sodišč na področju nekdanje skupne države se nanaša na obdobje takoj po drugi svetovni vojni, ki je prizadela celotno prebivalstvo in infrastrukturo, pravosodje pa ni delovalo, tako kot bi moralo. Ob odsotnosti pravosodja je bila opažena tudi odsotnost prostora, kjer bi lahko sodili takratnim prestopnikom. Krajevne in stvarne pristojnosti sodišč v času takoj po osvoboditvi sodišča ni bilo. Sodbe so izvrševali proti izdajalcem in vohunom brez možnosti pritožbe ob navzočnosti javnosti, obtoženi ni imel pravice do pritožbe, sodba pa je bila izvršena takoj (Justin 1982, 27).

Prve zametke organiziranih sodišč najdemo že februarja 1942 v tako imenovanih fočanskih predpisih. Takrat je Vrhovni štab izdal pravna pravila o narodnoosvobodilnih bojih. V fočanskih predpisih je bilo med drugim določeno, da se mora odbor boriti proti vohunom, izdajalcem in plačancem. Iz teh predpisov je bilo razvidno, da se organi vojaškega pravosodja ločijo, da jim je torej prepuščeno sojenje za najnevarnejša kazniva dejanja, ki lahko ogrozijo uspeh NOB. Na drugi strani pa se je jasno pokazalo, da se v NOB pojavljajo organi civilnega pravosodja, ki jim je bilo poleg sojenja za nekatera kazniva dejanja zaupano reševanje sporov med državljani (Perović v Raičević 1975, 449).

Naslednja zgodovinska prelomnica na področju vojaških sodišč je odredba Vrhovnega štaba NOB in partizanskih odredov Jugoslavije z dne 29. 12. 1942 o ustanovitvi vojaških sodišč; na njeni podlagi so ustanovili vojaška sodišča (Globevnik 1971, 627–632):

- pri narodnoosvobodilnih udarnih proletarskih brigadah,
- pri bataljonih, ki delujejo samostojno izven brigade.
- pri partizanskih odredih.

Po kapitulaciji Italije in razmahu narodnoosvobodilne fronte so morali sodstvo reorganizirati. 24. maja 1944 je Vrhovni štab izdal uredbo o reorganizaciji vojaških sodišč. Med drugimi je bila predvidena tudi ustanovitev višjega sodišča, ki naj bi opravljal nadzor nad delom nižjih sodišč. S to uredbo je bilo izrecno poudarjeno načelo javnosti, ki ima danes bistveno težo pri sprejemanju sodbe (Justin 1982, 27–29).

Z dnem 19. maja 1944 je narodni komite osvoboditve Jugoslavije sprejel napotila o odločitvi o ustavnosti narodnih sodišč. Na podlagi tega napotila je predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta 3. septembra 1944 sprejelo odlok o začasni ureditvi sodišč in sodnikov (Kristan 1984, 5).

Z odlokom AVNOJ-a je bilo 3. februarja 1945 ustanovljeno Vrhovno sodišče Demokratične federativne Jugoslavije. To sodišče je bilo tudi najvišji organ sodstva in je »imelo razmeroma velika pooblastila, da razpravlja in sklepa o pravnih korakih proti sodbam republiških in pokrajinskih sodišč, kar je ustrezalo tedanjemu značaju politične in sploh družbene ureditve« (Perović v Raičević 1975, 449). Prva jugoslovanska ustava iz leta 1946 je XIII. poglavje posvetila pravosodnim organom in njihovem položaju v družbi. To poglavje ustave določa temeljna načela, ki se nanašajo na obstoj, naravo, organizacijo in delovanje sodstva. »Predpisano je bilo, da izrekajo sodišča sodbo v imenu ljudstva. Določeno je bilo, da so sodišča ločena od uprave na vseh stopnjah, da so pri izrekanju kazni neodvisna in da sodijo po zakonu, kakor tudi, da lahko sklep nekega sodišča spremeni samo pristojno višje sodišče« (Perović v Raičević 1975, 449).

Ko se je v Jugoslaviji začel leta 1950 razvijati sistem družbenega samoupravljanja, so posledice tega razvoja zajele tudi pravosodje. Tako je ustavni zakon iz leta 1953 vnesel v to področje nekatere novosti. Vrhovno sodišče SFRJ ja spremenilo ime v Zvezno vrhovno sodišče in zapisana je bila pristojnost zvezne ljudske skupščine, da voli in razrešuje sodnike tega sodišča (Perović v Raičević 1975, 449).

Naslednji pomembnejši korak razvoja na področju pravosodja je bil Zvezni zakon o sodiščih iz leta 1954, po katerem so odredbe XIII. poglavja ustave iz leta 1946 prenehale veljati. Postopoma se je tudi položaj vrhovnega sodišča dodatno utrdil. Ustava iz leta 1963 ja obdržala enotnost pravosodnega sistema z navajanjem različnih vrst sodišč in njihove organizacije. Ustavni amandma XVI je leta 1968 nadomestil odločbe 132. člena ustave, ki so naštevale vrste sodišč. Vsa sodišča razen vojaških in vrhovnih so v formalnopravnem vidiku postala stvar republiške ureditev. Sčasoma se je centralizirano pravosodje zaradi drugačnih razmer med republikami začelo liberalizirati (Justin 1982, 27–30).

Bistven napredek razvoja na področju pravosodja se kaže v 92. členu Ustave SFRJ iz leta 1974, ki med drugim določa, da sodno funkcijo opravljajo redna in samoupravna sodišča (Ustava SFRJ, 92. čl.), kar ima za posledico »zmanjšanje funkcij pravosodja na ravni federacije in njihov prenos na socialistične republike in avtonomne pokrajine« (Perović v Raičević 1975, 451). Varstvo ustavnosti in zakonitosti je bilo še naprej poverjeno Ustavnemu sodišču SFRJ kot najvišjemu organu, njegova naloga pa je bila kontrolirati skladnost zakonov z ustavo in delitev sodstva, ki je bila uvedena z zvezno in republiško ustavi iz leta 1974.

4.2 Temeljna načela organizacije in delovanja sodišč

Za redna sodišča ja značilna vrsta načel, določenih z ustavnimi in zakonskimi predpisi.

Ti predpisi so (Perović v Raičević 1975, 452):

- **Načelo volilnosti**

Po tem načelu volijo sodnike pristojne skupščine družbenopolitičnih skupnosti. Poleg tega obstaja tudi načelo ponovne volilnosti, po katerem morajo biti sodniki čez določen čas ponovno izvoljeni. S tem je zagotovljena splošna družbena kontrola nad pravosodjem.

- **Načelo samostojnosti in neodvisnosti**

Ustava SFRJ v 219. členu določa, da so sodišča pri izvajanju sodne funkcije neodvisna in da sodijo na podlagi ustave.

- **Federalno načelo**

To načelo se nanaša predvsem na organizacijo pravosodja v skladu z načeli, ki označujejo in določajo organizacijo federativne skupnosti.

- **Udeležba občanov pri sojenju**

Po tem načelu opravljajo sodno funkcije poleg poklicnih sodnikov še sodniki porotniki.

- **Načelo zakonitosti**

Po tem načelu sodijo sodišča na podlagi ustave, zakonov in samoupravnih splošnih aktov.

- **Načelo javnosti dela**

To načelo pomeni, da je razprava pred sodiščem javna (227. člen ustave SFRJ).

- **Načelo zbornosti-kolegialnosti** pomeni, da sodišče sodi v senatu (228. člen ustave SFRJ).

- **Pravica do uporabe svojega jezika**

To načelo vsakomur omogoča pravico, da v postopku pred sodiščem uporablja svoj jezik in se v njem seznanja z dejstvi.

- **Pravica do obrambe**

Ta pravica vsakomur zagotavlja, da se brani, pove svoje dokaze in dokaže vse tisto, kar ja v njegovo korist.

- ***Načelo sodnega instančnega reševanja***

Po tem načelu lahko o pritožbi ali drugem pravnem sredstvu proti sodbi odloči samo pristojno sodišče (233. člen ustave SFRJ).

- ***Pravica do pritožbe na višja sodišča***

Poleg pritožbe kot rednega pravnega sredstva obstajajo tudi izredna pravna sredstva.

- ***Načelo enakosti občanov pred zakonom***

Vsakomur je dana možnost za enako sodno zaščito ne glede na narodnost, raso, veroizpoved in podobno.

- ***Načelo spremljanja in proučevanja družbenih odnosov***

To načelo pomeni, da sodišča spremljajo in proučujejo družbene odnose, ki jih opazijo pri svojem delu, in da o tem obveščajo pristojne skupščine kakor tudi družbene in državne organe.

- ***Načelo sodne kontrole uprave***

Sodišča v upravnem sporu nadzorujejo zakonitost aktov organov uprave in s tem prispevajo k pravilnejšemu uresničevanju ustavnosti in zakonitosti.

- ***Načelo o dajanju pravne pomoči***

Sodišča so dolžna v danih okoliščinah dajati pravno pomoč občanom pri uresničevanju in zaščiti njihovih pravic in interesov v zadevah iz sodne pristojnosti.

- ***Načelo samoupravljanja***

Delovni ljudje na sodiščih imajo pravico in dolžnost, da samoupravno urejajo notranje odnose na sodiščih, kar pa se ne nanaša na uresničevanje sodne funkcije.

- ***Sodniška imuniteta***

V ustavi SFRJ (231. člen) je zapisano, da nihče, kdor sodeluje v sojenju, ne more biti klican na odgovornost zaradi mnenja, danega ob sprejemanju sodne odločitve.

- ***Posebna etika sodniškega poklica***

Po 232. členu ustave SFRJ sodnik ne more opravljati službe ali dela, ki sta nezdržljiva s sodniško funkcijo.

4.3 Vrste sodišč v SFRJ

Po 220. členu ustave SFRJ se sodišča ustanovijo na podlagi zakona, ki določa tudi njihovo pristojnost, sestavo in organizacijo, kar pomeni ne samo z zveznim, ampak tudi z republiškim in pokrajinskim zakonom (Perović v Raičević 1975, 452).

4.3.1 Redna sodišča

Redna sodišča so bila opredeljena kot organi državne oblasti. Njihove funkcije po ustavi SFRJ so bile (Perović v Raičević 1975, 452):

- odločajo v sporih o temeljnih osebnih odnosih, pravicah in obveznostih občanov ter o pravicah in obveznostih družbenopolitičnih skupnosti;
- izrekajo kazni in druge ukrepe proti storilcem kaznivih dejanj in drugih takih dejanj, ki jih našteva zakon;
- odločajo o zakonitostih posameznih aktov državnih organov in organizacij, ki imajo javna pooblastila;
- odločajo v sporih o premoženjskih in delovnih razmerjih, če reševanje teh sporov ni zaupano samoupravnim sodiščem,
- odločajo o drugih odnosih, kadar je to z zakonom predvideno.

Redna sodišča so bila (Grad in drugi 1996, 179–192):

Temeljna sodišča (preko dislociranih enot), ki so bila kakor zdajšnja okrajna sodišča pristojna za sojenje kazenskih in civilnih zadev ter vodenje civilnega registra. Temeljna sodišča so s sprejemom Zakona o sodiščih prenehala obstajati, njihovo funkcijo pa so prevzela okrajna sodišča.

Višja sodišča so bila predhodniki okrožnih sodišč in so odločala na drugi stopnji o pritožbah zoper odločbe temeljnih sodišč, o sporih o pristojnosti (kompetentni spori, krajevni spori in druge zadeve, določene z zakonom).

Vrhovno sodišče, ki je na tretji stopnji sprejemalo načelna stališča ter odločalo o izrednih pravnih sredstvih zoper posamezne odločbe. V organizacijskem smislu ja bilo to najvišje sodišče.

4.3.2 Samoupravna sodišča

Nekdanja samoupravna sodišča lahko izenačimo s sodišči, ki jih v današnji zakonski ureditvi poimenujemo kot specializirana sodišča in so reševala spore v družbenoekonomskih in drugih samoupravnih razmerjih. Tako so se samoupravna sodišča ustanavljala kot sodišča združenega dela, arbitraže ali poravnalni sveti. Ustanavljala so se s samoupravnim aktom, pogodbo ali zakonom. Enaka ustavna načela kot za redna sodišča so veljala tudi za samoupravna sodišča (Ustava SFRJ, 225. čl.).

4.3.3 Sodišča združenega dela

Namen sodišč združenega dela je bilo varstvo pravic delavcev, samoupravnih organizacij in skupnosti. Obenem je bil njihov namen varovati nekdanja samoupravna razmerja v kontekstu ustavnih načel. Pristojnost sodišč združenega dela je bila načelno in konkretno opredeljena v 18. in 19. členu ustave SFRJ in slovenskem 11. členu. Sodišča združenega dela so se delila na **splošna** in **posebna**. (Ustava SFRJ, 18. in 19. čl.)

Razvidno je, da v federativno urejeni Jugoslaviji sodni sistem ni bil enoten. Delil se je na redna sodišča kot organe državne oblasti in na samoupravna sodišča. Redna sodišča so se lahko ustanovila samo z zakonom in so se delila na splošna in specializirana sodišča, pri čemer so bila na območju Slovenije specializirana samo vojaška sodišča. Redna sodišča so bila na slovenskem ozemlju organizirana na treh ravneh, in sicer kot temeljna sodišča, višja sodišča in vrhovno sodišče. Na ravni federacije pa je obstajalo zvezno sodišče. Bolj razvejana je bila struktura samoupravnih sodišč, ki so se ustanavljala z zakonom ali pa celo s samoupravnimi akti samoupravnih organizmov. Najpomembnejša med samoupravnimi sodišči so bila sodišča združenega dela, poleg njih pa so za samoupravna sodišča štela še arbitraže, poravnalni sveti in rzsodišča (Grad in drugi 1996, 179–192).

Ustavno sodišče v Jugoslaviji so sestavljali predsednik in trinajst ustavnih sodnikov. Izvolila jih je skupščina SFRJ po ključu: dva sodnika iz vsake republike in en sodnik iz vsake avtonomne pokrajine (skupaj štirinajst). (Pavčnik in Mavčič 2000, 37).

4.4 Sodniški mandat in imenovanje sodnikov v SFRJ

Za vsa naštetá sodišča je bilo značilno, da so sodnike volile skupščine družbenopolitičnih skupnosti, kar je bilo v skladu z načeli tedanjega skupščinskega sistema, ki je temeljil na načelu enotnosti oblasti. V skladu z načelom enotnosti oblasti vsa oblast izhaja iz ljudstva, ki jo izvaja bodisi neposredno ali posredno preko predstavniškega telesa. Kot posledica tega pa je bila skupščina najvišji organ v državi, vsi drugi organi so izhajali iz nje in so ji bili za svoje delo odgovorni (Perović v Raičević 1975, 451–452).

Način pridobitve funkcije za sodnike rednih sodišč je urejal zakon o rednih sodiščih. Ta je najprej v 62. členu določal kandidacijski postopek (Zakon o rednih sodiščih, 62. čl.). Prosto sodniško mesto objavi republiški sekretariat za pravosodje in upravo. Po prejemu kandidatur je te posredoval sodnemu svetu, ki je določil listo kandidatov. Sodnike je volila Skupščina SR Slovenije. Sodniki so imeli omejen mandat, ki je trajal osem let. Po izteku mandata so bili lahko ponovno izvoljeni za sodnika (Grad in drugi 1996, 178). Skupščina družbenopolitičnih skupnosti, ki je sodnika izvolila, pa ga je lahko razrešila iz razlogov, ki so bili določeni z zakonom (Justin 1982, 20).

Spornost volitve sodnikov v nekdanji SFRJ izhaja predvsem iz dejstva, da je bil sodnik izvoljen s strani ustrezne skupščine družbenopolitične skupnosti. Ker so imeli sodniki omejen mandat za dobo osmih let, je to skupščini (in preko nje komunistični partiji, saj je bil v SFRJ uveljavljen enostrankarski sistem) omogočalo preverjanje sodnikove moralno-politične primernosti. Tako so bili sodniki kljub ustavnim določbam o neodvisnosti sodstva dejansko odvisni od nosilcev politične oblasti. Sodnik pri sojenju ni bil neodvisen; če je hotel obdržati sodniško funkcijo tudi v prihodnjem mandatu, je moral odločati v skladu z moralno-političnimi načeli vladajoče večine (Pavčnik in Mavčič 2000, 36). Veljalo je torej nepisano pravilo, da posameznik, ki je kandidiral za sodnika, ni mogel dobiti službe, če ni bil član partije.

4.5 Ustavne določbe o sodstvu v SFRJ

Ustava iz leta 1963, ki jo lahko imenujemo tudi listina samoupravljanja, je postavila nekatere pomembne določbe o sodstvu in funkcijo federacije na tem področju:

- sodno funkcijo opravljajo sodišča kot organi družbene skupnosti, kar pomeni, da je sodna funkcija kot funkcija oblasti ločena od zakonodajne in izvršilne funkcije. Sodno funkcijo opravljajo redna sodišča kot organi državne oblasti in samoupravna sodišča (Ustava SFRJ, 217. in 219. čl.);
- sodna funkcija se izvršuje v enotnem sodnem sistemu. Vsa sodišča delujejo na podlagi enotnih ustavnih načel, ki jih določajo ustava in zvezni zakoni. Organi, ki opravljajo sodno funkcijo, se povezujejo v enoten sodni sistem (Ustava SFRJ, 220. in 218. čl.);
- v pristojnost federacije spada zagotavljanje enotne uporabe zveznih zakonov in enotne kazenske politike na podlagi pravosodja (Ustava SFRJ, 221. čl.);
- določi funkcijo vrhovnega sodišča SFRJ. Organizacijo in pristojnosti le-tega določa zvezni zakon (Ustava SFRJ, 369. čl.);
- ustanovitev ustavnega sodišča Jugoslavije in opredelitev njegovih funkcij in pristojnosti (Ustava SFRJ, 375. čl.);
- vzpostavitev obveznosti ustavnega sodišča Jugoslavije, da spremlja pojave, ki so pomembni za uresničevanje ustavnosti in zakonitosti in da na podlagi opažanj daje zvezni skupščini mnenje in predloge za izdajo zakonov, ki bodo zagotavljali ustavnost in zakonitost (Ustava SFRJ, 376. čl.).

Pri urejanju sodstva in sodne funkcije v SFRJ sta vse od prve ustave iz leta 1946 naprej obstajali dve glavni smeri.

Prva, ki je sodno varstvo pravic občanov in organizacij postopoma vse bolj razširjala, opravljanje sodne funkcije pa vse bolj osamosvajala in zagotavljala njeno neodvisnost ter vzpostavljala ustrezna razmerja med sodišči in predstavniškimi telesi družbenopolitičnih skupnosti. In druga, ki je krepila enotnost sodnega sistema in njegovo centralizacijo ter utrjevala sodno funkcijo kot v bistvu funkcijo federacije z nekaterimi elementi federalizma (Globevnik 1971, 73).

5 SODSTVO V SLOVENIJI

Sodstvo je v skladu z načelom delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno oblast samostojna in neodvisna veja državne oblasti. »Sodstvo je skupek organov, ki neposredno opravljajo sodno funkcijo« (Kocjančič in drugi 1998, 212). Izraz sodstvo ima dvojen pomen, in sicer funkcionalni in organizacijski, kar pomeni, da gre za opravljanje sodne funkcije in za subjekte, ki jo izvajajo (sodniki).

Sodno funkcijo opravljajo državni organi – sodišča, izvajalci te funkcije pa so sodniki. Širše pri tej funkciji sodelujejo tudi drugi organi, ki jih označujemo s pojmom pravosodje. V ožjem pomenu izraz pravosodje označuje samo organe, ki opravljajo sodno funkcijo, torej sodstvo. V širšem pomenu pa ta pojem zajema tudi nekatere druge dejavnosti, ki sicer tako v organizacijskem kot v funkcionalnem smislu ne spadajo znotraj sodne veje oblasti, delujejo pa vseeno na področju pravosodja – to so državno tožilstvo, odvetništvo, notariat, javno pravobranilstvo, sodniki za prekrške ter organi pravosodne uprave (Rupnik in drugi 1994, 244).

Sodstvo oziroma sodišča preko sodnikov z uporabo splošnih pravnih norm v konkretnih pravnih razmerjih nastopa kot razsodnik v sporih, ugotavlja kršitve prava, odloča o tem, kaj je v konkretnem primeru v skladu s pravom oziroma kdo in kakšne pravice in dolžnosti ima nekdo v zvezi s tem.

Sodišče ugotovi dejansko stanje, poišče ustrezno splošno in abstraktno pravno pravilo, ki ga uporabi za ugotovljeno dejansko stanje, in odloči, torej izreče predvideno kazensko sankcijo. S svojim odločanjem – sojenjem (v kazenskih, civilnih, upravnih in drugih zadevah oziroma sporih) opravljajo sodišča tudi razlago splošnih in abstraktnih pravnih pravil, s tem da jih v konkretnih situacijah, praviloma sporih, opredeljujejo oziroma precizirajo smiselno v vsebino. Pri tem je za sodne odločitve značilno, da so obvezne (Rupnik in drugi 1994, 224).

»Sodstvo obravnavamo kot izvajanje zakonov prek sodnikov in ob sodelovanju laikov, pri čemer morajo biti sodnikom zagotovljeni njihovi temeljni elementi (profesionalnost, volilnost, neodvisnost, trajnost funkcije ipd.)« (Šinkovec 1996, 110).

Sodstvo je v Republiki Sloveniji pri opravljanju svojega dela vezano na zakone, ki jih izdaja državni zbor. Kljub tej ustavni določbi ima sodstvo širok prostor pri uporabi zakonov v odločanju o konkretnih primerih. Sodišča torej odločajo o sporih, pri tem pa je kakršna koli samovolja prepovedana.

Slovenski sodni sistem se od drugih sodnih sistemov sodobnih ureditev najbolj razlikuje v drugačnem razmerju do drugih dveh vej oblasti. Očitna razlika je v postavitvi sodnikov. V Republiki Sloveniji sodnike imenuje parlament – državni zbor in ne šef države, kot je praksa v večini sodobnih držav. S tem je sodna veja oblasti postavljena v bolj odvisen položaj v razmerju do zakonodajne oblasti in manj odvisen položaj v razmerju do izvršilne veje oblasti. Vlada v državi torej nima pomembnejših pristojnosti v razmerju do sodstva (Grad in drugi 1996, 178–181).

Sodstvo se poslužuje sredstev, s katerimi vpliva na zakonodajno in izvršilno vejo oblasti. Na zakonodajno oblast vpliva s sredstvi, s katerimi pri odločanju prekine postopek in sproži postopek za presojo zakona pred ustavnim sodiščem. Na izvršilno vejo oblasti pa vpliva s presojanjem zakonitosti aktov, ki jih izdajajo državni organi.

Od osamosvojitve dalje Slovenija ne pozna več samoupravnih sodišč. Sodišča nastopajo kot državni organi, katere ureja zakon o sodiščih (Ustava RS, 126. čl.). Vzporedno s tem ustava prepoveduje ustanavljanje izrednih sodišč in v stanju miru ustanavljanje vojaških sodišč (Ustava RS, 126/2. čl.). Določa položaj in temeljne pristojnosti najvišjega sodišča, ki je v Sloveniji vrhovno sodišče (Ustava RS, 127. čl.), in določa načela za delovanje sodstva, katera določa tudi zakonodaja.

5.1 Funkcije sodstva

Sodna funkcija, ki jo opravlja sodstvo, je poleg izvršilne in zakonodajne ena izmed treh funkcij oblasti, ki skrbijo za pravni red v državi.

Med osnovne naloge sodnega sistema sodi odločanje o pravicah in dolžnostih državljanov v konkretnih primerih ter odločanje v obtožbah zoper njih. Sodna funkcija v formalnem pogledu je tista funkcija, ko jo opravljajo sodni organi. V materialnem pogledu pa je funkcija sodstva predvsem v tem, da v konkretnem primeru kršitve nekega predpisa določi, kateri predpis velja za ta primer, da torej primerja dejansko stanje z

normo. Prav tako je za sodno funkcije značilno, da so njene odločitve dokončne in da je pri uporabi zakona popolnoma samostojna in neodvisna od političnih odločitev. Sodno funkcijo opravljajo posebni državni organi-sodišča, znotraj njih pa jo izvajajo sodniki. Sodno funkcijo opravljajo sodniki, organizirana pa je prek sodišč (Kaučič in Grad 200, 286).

Slovenska ustava zahteva, da so vsa sodišča nepristranska, neodvisna in ustanovljena z zakonom, sodniki pa morajo odločati neodvisno in so vezani le na ustavo in zakon (RTV Slovenija 2006).

5.2 Ustavna ureditev sodstva

Slovenija je na podlagi Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter Ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije postala samostojna in suverena država. Po osamosvojitvi je bila decembra leta 1991 sprejeta nova ustava, s katero je bila opuščena nekdanja državna ureditev, ki je veljala v okviru federacije SFRJ in uvedena povsem drugačna ureditev. Nova ustava je vpeljala demokratični politični sistem, parlamentarno obliko oblasti, priznala in uredila temeljne človekove pravice in svoboščine ter zagotovila njihovo pravno varnost, opredelila systemske okvire novih gospodarskih in socialnih razmerji ter zagotovila lokalno samoupravo. Za razliko od prejšnje ureditve, ko je veljalo načelo enotnosti oblasti, je prišlo v veljavo načelo delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno. Pri tem imajo državljani pravico sodelovati pri izvajanju oblasti bodisi posredno z volitvami ali neposredno, na primer z udeležbo na referendumih (Rupnik in drugi 1996, 244–245).

Sodstvo predstavlja samostojno vejo državne oblasti, sestavljeno iz sodišč. Sodišča kot državni organi in sodniki kot pravni subjekti opravljajo in izvršujejo sodno funkcijo.

Tekom zgodovine so se razvila pomembna načela za delovanje sodstva, ki danes predstavljajo nujen element za razumevanje delovanja sodne veje oblasti. Vsa načela imajo veliko pomembnost in so določena z zakonom, najpomembnejša pa celo z ustavo.

Temeljna načela za delovanje sodstva, ki jih določa Ustava Republike Slovenije:

- **načelo neodvisnosti** – nihče se ne sme mešati v delo sodišč, sodišča niso podvržena zunanjim pritiskom (Ustava RS, 125. čl.). Načelo neodvisnosti sodstva predstavlja nujen pogoj za uveljavljanje načela pravne države. Noben državni organ se ne sme vmešavati v sam potek sojenja in sodniku sugerirati pri njegovih odločitvah;
- **načelo nepristranskosti** – sodišče mora imeti enak odnos do vseh strank, vsakdo ima pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah zoper njega odloča nepristransko, neodvisno in z zakonom ustanovljeno sodišče (Ustava RS, 23. čl.);
- **načelo zakonitosti** – sodišča in sodniki odločajo in delujejo na podlagi ustave in zakonov,
- **načelo kolegičnosti** (zbornosti) – sodišča odločajo v senatih, ki jih sestavlja več sodnikov;
- **načelo instančnosti** – sodišča morajo biti organizirana v najmanj dveh stopnjah in o pravici do pravnega sredstva vselej odloča višje sodišče;
- **načelo javnosti** pomeni, da je sodišče javni prostor, da so obravnave javne in se tudi sodbe izrekajo javno;
- **načelo trajnosti** – sodnik po tem, ko je izvoljen, opravlja svojo funkcijo trajno vse do svoje upokojitve (Ustava RS, 129/1. čl.);
- **načelo nepremakljivosti** – sodnika ni mogoče enostavno premakniti s sodišča na sodišče.

»Nekatere ustavne določbe so dobile svojo podrobnejšo vsebino v tako imenovanih sistemskih zakonih s področja sodstva, med katere lahko štejemo: Zakon o sodiščih, Zakon o sodniški službi, Zakon o delovnih in socialnih sodiščih, Zakon o notariatu, Zakon o državnem tožilstvu, Zakon o pravniškem državnem izpitu idr.« (Rupnik in drugi 1996, 245).

5.3 Organizacija sodstva

»Organiziranost sodišč je v različnih pravnih in političnih sistemih različna. Kljub številnim razlikam pa pozna vsak sodobni pravni sistem instančno sojenje, kar pomeni, da je vsaka zadeva najprej obravnavana na prvi stopnji, nato pa obstaja možnost pritožbe na drugostopenjsko sodišče« (Igličar v Brezovšek in drugi 2008, 109).

126. člen Ustave RS določa, da ureditev in pristojnosti sodišč predpisuje zakon ter da je vrhovno sodišče najvišje sodišče v državi, ki odloča o rednih in izrednih pravnih sredstvih (Rupnik in drugi 1996, 245). Zakon o sodiščih ureja organizacijo sodišč ter ureditev položaja sodstva, njegove funkcije in razmerja do drugih nosilcev državne oblasti (Kocjančič in drugi 1998, 215). Ta isti zakon ureja tudi temeljna vprašanja položaja sodnika. Poleg tega zakona pa se na organizacijo slovenskih sodišč nanašajo še Zakon o sodniški službi, Zakon o delovnih in socialnih sodiščih ter Zakon o upravnem sporu (Kavčič in Grad 2000, 290).

Sodstvu je v naši državni ureditvi z ustavo zagotovljen neodvisen in samostojen položaj znotraj načela delitve oblasti. Sodniki kot nosilci sodne funkcije so pri svojem delu vezani le na zakone, ki jih sprejema zakonodajno telo – državni zbor, vendar jim je prepuščen širok prostor pri uporabi zakonov, ko odločajo o konkretnih primerih in ustavi. Zakonska ureditev pa pri tem predvideva tudi vezanost na splošna načela mednarodnega prava ter na ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe (Kocjančič in drugi v Brezovšek in drugi 2008, 106).

»Dejstvo je, da sodišča igrajo najpomembnejšo vlogo na področju pravosodja. Ustanovljena so z namenom zagotovitve sodnega varstva glede odločitev, o katerih so že odločali drugi organi. Bodisi so odločali o pravicah posameznikov oziroma organizacij iz različnih civilnopravnih razmerji, o civilnih zadevah ali pa o obtožbah v primeru kazenske odgovornosti« (Kobler v Brezovšek in drugi 2008, 110).

»V Sloveniji delujejo kot splošno pristojna na prvi stopnji okrajna in okrožna sodišča, na drugi stopnji pa višja sodišča. Med specializirana sodišča uvrščamo delovna in socialna sodišča. Vsa sodišča, tako splošna kot specializirana, imajo svoj vrh v Vrhovnem sodišču Republike Slovenije« (Brezovšek in drugi 2008, 110).

5.4 Sodišča

Sodišča so institucije, s pomočjo katerih se uresničuje sodna oblast, konkretno pa so sodniki tisti, ki opravljajo funkcijo sojenja (Rupnik in drugi 1996, 224). Sodna funkcija se je skozi čas vedno bolj razvijala in širila svoje področje pristojnosti od reševanja sporov, sankcioniranja kršitev do poseganja državne oblasti v interese posameznika in njegove temeljne pravice in svoboščine. Sodstvo in s tem tudi sodišča imajo odločilni pomen pri uresničevanju pravne države (Grad in drugi 1996, 176).

»Najpomembnejšo nalogo v pravosodnem sistemu imajo sodišča, ki vodijo postopke in o njih odločajo. Ustava v 126. členu določa, da ureditev in pristojnost sodišč določa zakon. Položaj sodstva je urejen z dvema temeljnima zakonoma in več drugimi predpisi« (Brezovšek in drugi 2008, 111).

Sodišča, ravno tako kot vlada, izvršujejo zakone, ki jih sprejme zakonodajalec, vendar med njima obstaja bistvena razlika. Sodišča delujejo praviloma le na iniciativo drugih subjektov in njihove odločitve so dokončne. Nihče izven sodne veje oblasti ne more razveljaviti neke konkretne odločbe sodišča. Pri svojem delu so sodišča samostojna in neodvisna od političnih odločitev. Ta položaj so si pridobila skozi stoletja razvoja. Obenem so si priborila tudi pravico nadzorovati delo državne uprave skozi institut upravnih sodišč. Z ustavosodno funkcijo sodišča nadzorujejo tudi delo zakonodajne veje oblasti, pristojna pa so tudi za reševanje kompetenčnih sporov med različnimi državnimi organi (Breznik v Grad in drugi 1996, 176).

Sistem sodišč v posamezni državi lahko delimo vertikalno in horizontalno. Pri vertikalni delitvi gre za to, da obstajajo poleg sodišč prve stopnje tudi sodišča druge, lahko pa tudi tretje stopnje. Horizontalna delitev pa pomeni, da poleg splošnega sodnega sistema, ki se ukvarja z običajnimi civilnimi in kazenskimi zadevami, obstaja tudi posebni sodni sistem. Slednji vključuje npr. trgovska, administrativna, delovna in druga sodišča. Poleg tega pa lahko obstaja tudi institut tribunalov, ki se ukvarja s posebnimi primeri. To je sicer tudi v skladu z načelom o instančnosti sodišč, katerega pomen je, da se lahko stranka v postopku pritoži na višje sodišče, če ni zadovoljna z odločitvijo sodišča, ki je izreklo neko sodbo (Youngs 1998, 65).

Iz ustavne ureditve izhaja, da je nosilec sodne oblasti sodnik. Sodišča so organizirana po stvarni in krajevni pristojnosti. Stvarna pristojnost se nanaša na zadeve, o katerih sodišče lahko odloča, krajevna pa na ozemlje, na katerem izvaja svojo oblast. Sodišča se delijo na sodišča (Kavčič in Grad 2000, 291):

- sodišča splošne pristojnosti (Zakon o sodiščih, 98/1. čl.)
- sodišča posebne pristojnosti (Zakon o sodiščih, 98/2. čl.)

V Sloveniji ne velja sistem sodnih precedensov, kar pomeni, da sodišča niso vezana na svoje predhodne odločitve ali predhodne odločitve višjih sodišč. V novem primeru, ki je podoben prejšnjemu, lahko torej odločijo drugače, če za to obstajajo utemeljeni razlogi. Arbitrnost odločanja v našem sistemu preprečuje enotnost sodne prakse, za katero skrbi vrhovno sodišče. S tem se zagotavlja enako sodno varstvo vseh državljanov pred sodišči, ki ga zahteva ustava (RTV Slovenija 2006).

5.5 Vrste sodišč

Sistem sodišč posameznih držav predstavlja zelo zapleteno organizacijo, kar je v največji meri posledica kompleksnosti zadev, ki se rešujejo na sodiščih. To lahko vidimo v teritorialni dimenziji sodnega sistema in razpršenosti sodišč po teritoriju države. Sodni proces se vedno bolj prilagaja sami naravi posameznega primera. Tako imamo na primer številna specializirana sodišča, ki se ukvarjajo izključno z enim področjem. Nazadnje pa je kompleksnost sistema povezana tudi z načelom instančnosti – možnost pritožbe glede rzsodbe nižjega sodišča na višje sodišče. Iz tega zornega kota je horizontalna struktura (teritorialna razpršenost sodišč) sodnega sistema povezana z vertikalno (hierarhična razdelitev) (Shapiro v Guarnieri in Pederzoli 2002, 78). Slednja je organizirana na treh stopnjah. Prva stopnja navadno predstavlja veliko število sodišč z omejeno splošno pristojnostjo. Drugo stopnjo predstavljajo sodišča s sodno in pritožno funkcijo, vendar je njihova glavna naloga obravnava pritožb zoper odločbe nižjih sodišč. Tretja in hkrati zadnja stopnja pa zajema vrhovno sodišče, ki ima pristojnost nad celotno državo, a v praksi največkrat deluje kot sodišče druge oziroma tretje stopnje (Guarnieri in Pederzoli 2002, 78).

Sodišča lahko razlikujemo že po tem, ali je pristojnost nad odločanjem o zadevah skoncentrirana v unitarnem sistemu sodišč ali pa je to razdeljeno v številna različna sodišča, ki imajo svojo ločeno hierarhično urejenost. Glede na pristojnosti sodišč se bodo pred njimi pojavili spori, ki spadajo v pristojnost posameznega sodišča. Tako bodo kazenske zadeve predane v presojo splošnim sodiščem (z izjemo vojaških zadev), administrativni in kompetenčni spori pa največkrat sodijo pod jurisdikcijo specializiranih sodišč. To še posebej velja v Evropi. Poleg te horizontalne delitve poznamo v zveznih državah tudi razlikovanje v pristojnosti med sodišči na zvezni ravni in sodišči posameznih zveznih enot (Guarnieri in Pederzoli 2002, 80).

Sodni sistem v Sloveniji je sestavljen iz dveh vrst sodišč: splošnih in specializiranih. Med splošnimi sodišči so za sojenje na prvi stopnji pristojna okrajna in okrožna sodišča, pristojnost med njimi pa se deli glede na vsebino posameznega spora. Načeloma velja, da so za manj zahtevne primere pristojna okrajna, za bolj zahtevne pa okrožna sodišča. Prvih je v Sloveniji 44, okrožnih sodišč pa le 11. Na drugi stopnji, torej v primeru pritožbe na odločitev prvostopenjskega sodišča in v nekaterih drugih primerih odločajo 4 višja sodišča, na vrhu piramide splošnih sodišč pa stoji vrhovno sodišče, ki je najvišje sodišče v državi (Kavčič in Grad 2000, 292).

Specializirana sodišča delujejo le na svojih ožjih področjih. Štiri prvostopenjska sodišča odločajo v delovnih in socialnih sporih, nalogo pritožbenega organa pa opravlja delovno in socialno sodišče v Ljubljani. Upravno sodišče predstavlja drugo obliko specializiranega sodišča, njegova naloga pa je sodni nadzor nad delom državne uprave (RTV Slovenija 2006).

5.5.1 Sodišča splošne pristojnosti – splošna sodišča

- **OKRAJNA SODIŠČA**

Okrajno sodišče je prvostopenjsko sodišče Republike Slovenije s sedežem v nekem mestu oziroma okraju (npr. Ljubljana), ki spada pod njemu nadrejeno okrožno sodišče (Vladni portal za otroke in mladino 2009).

Okrajna sodišča so pristojna za sojenje na prvi stopnji, v kazenskih zadevah, kjer gre za manjše zagrožene kazni, torej za kazniva dejanja, za katere je predvidena denarna kazen ali kazen zapora do treh let, razen v zadevah kaznivih dejanj zoper čast in dobro ime, storjenih v tisku, po radiu, televiziji ali drugih sredstvih javnega obveščanja (Zakon o sodiščih, 99. čl.). Pristojna so za civilne zadeve, in sicer za sojenje na nižji stopnji, v sporih manjše vrednosti ipd. Njihova pristojnost je tudi, da opravljajo preiskovalna dela glede kaznivih dejanj. Okrajna sodišča odločajo tudi o zapuščinskih zadevah, vodijo zemljiške knjige ter odločajo o izvršilnih zadevah. So najnižja sodišča (Brezovšek in drugi 2008, 112).

Vse postopke na okrajnih sodiščih vodi in o njih odloča oziroma sodi sodnik posameznik. Na tej stopnji ni predvidena udeležba sodnikov porotnikov (Kocjančič in drugi 1998, 217). V Sloveniji je trenutno 44 okrajnih sodišč (Spletna stran Sodstva Republike Slovenije 2009).

- **OKROŽNA SODIŠČA**

Okrožna sodišča odločajo o težjih kaznivih dejanjih ter o pomembnejših civilnih zadevah. Poleg tega odločajo v sporih iz družinskih razmerij, v prisilni poravnavi, stečaju, likvidaciji podjetij, vodijo sodni register itd. (Vladni portal za otroke in mladino 2009).

Okrožna sodišča (Zakon o sodiščih, 101. čl.) so tako kot okrajna sodišča pristojna za sojenje in odločanje na prvi stopnji, vendar gre tu za pomembnejše zadeve. Pristojna so za odločanje o dovolitvi posegov v človekove pravice in temeljne svoboščine. Okrožna

sodišča sodijo v kazenskih in civilnih zadevah, za katera okrajna sodišča niso pristojna (Kocjančič in drugi 1998, 217).

Okrožna sodišča odločajo o večini sporov iz družinskih razmerji, gospodarskih sporih in sporih intelektualne lastnine ter vodijo sodni register. Sodni postopek vodi ali sodnik posameznik ali senat. Slednji je sestavljen iz poklicnega sodnika in dveh porotnikov. Izjemoma se zgodi, da je senat petčlanski (Brezovšek in drugi 2008, 112). 102. člen ZS določa, da je petčlanski senat sestavljen iz dveh poklicnih sodnikov (od katerih je eden predsednik senata) ter treh sodnikov porotnikov (Uradni list RS št. 19/94). V Sloveniji je 11 okrožnih sodišč, ki so pristojna za območja posameznih sodnih okrajev (Uradni list RS št. 19/94).

• VIŠJA SODIŠČA

V Sloveniji imamo 4 višja sodišča, ki so predvsem pritožbena sodišča, saj odločajo o pritožbah zoper sodbe in sklepe okrajnih ter okrožnih sodišč. Poleg tega odločajo tudi o sporih glede pristojnosti med temi sodišči in še v nekaterih drugih zadevah. O vsem tem navadno odloča senat, ki ga sestavljajo trije poklicni sodniki (Vladni portal za otroke in mladino 2009).

Višja sodišča (Zakon o sodiščih, 104. člen) ali instančna sodišča odločajo o pritožbah zoper odločbe okrajnih in okrožnih sodišč s svojega območja. Odločajo o sporih glede pristojnosti med okrajnimi in okrožnimi sodišči s svojega območja ter o prenosu pristojnosti na drugo okrajno oziroma okrožno sodišče s svojega območja. Odločajo o drugih zadevah, ki so določene z zakonom (Brezovšek in drugi 2008, 112).

Višja sodišča so glede na njihovo nalogo in pristojnosti v bistvu pritožbena sodišča. Pristojna so za odločanje na drugi stopnji o pritožbah zoper odločbe okrajnih in okrožnih sodišč (Kocjančič in drugi 1998, 218). To je njihova najpomembnejša pristojnost.

Postopke na višjih sodiščih vodi in v njih sodi oziroma odloča senat, ki je sestavljen iz treh poklicnih sodnikov. Eden izmed njih je predsednik senata, eden je poročevalec in eden je član senata. V Sloveniji imamo štiri višja sodišča s sedeži v Celju, Ljubljani, Kopru in Mariboru (Uradni list RS št. 19/94)

- **VRHOVNO SODIŠČE**

Najpomembnejša naloga Vrhovnega sodišča Republike Slovenije je, da na tretji stopnji odloča o pritožbah zoper odločbe višjih sodišč ali odloča o izrednih pravnih sredstvih zoper odločbe sodišč. Odloča tudi v upravnih in računskoupravnih zadevah na prvi stopnji (Vladni portal za otroke in mladino 2009).

Vrhovno sodišče Republike Slovenije je v vrh sodstva postavila že ustava in je to najvišje sodišče v državi – tako za sodišča s splošno pristojnostjo kot za specializirana sodišča. Vrhovno sodišče odloča o rednih in izrednih pravnih sredstvih ter opravlja druge z zakonom določene zadeve (Rupnik in drugi 1996, 246).

Vrhovno sodišče (106. člen ZS) je najvišje pritožbeno sodišče v okviru sodne organizacije in sodi na tretji stopnji (Kaučič in Grad 2000, 293).

Je pritožbena instanca v civilnih, kazenskih, gospodarskih, upravnih ter delovnih in socialnih zadevah. Prav tako odloča v sporih o pristojnostih med nižjimi sodišči ter odloča in opravlja še druge zadeve, določene z zakonom (Kocjančič in drugi 1998, 218).

V senatu Vrhovnega sodišča odloča pet sodnikov, kadar gre za pomembnejše zadeve, trije pa, kadar gre za manj pomembne zadeve. Najpomembnejše odločitve pa sprejema v senatu sedmih sodnikov. Zelo pomembna naloga vrhovnega sodišča je, da skrbi za enotno sodno prakso vseh sodišč v državi. Vrhovno sodišče za razliko od ustavnega sodišča ni pristojno za odločanje o skladnosti zakonov ter podzakonskih aktov z ustavo in mednarodnim pravom. Za take zadeve je torej pristojno ustavno sodišče (Brezovšek in drugi 2008, 112).

5.5.2 Sodišča posebne pristojnosti – specializirana sodišča

Na sodiščih, ustanovljenih za zadeve z določenih pravnih področij, se izvaja sodna oblast v okviru pristojnosti, ki je izrecno določena (specializirana sodišča). Specializirana sodišča se v naši ustavni ureditvi delijo na delovna in socialna sodišča ter upravno sodišče. Organizacijo in delovanje specializiranih sodišč urejajo posebni zakoni o teh sodiščih (Kaučič in Grad 2000, 293).

- **DELOVNA IN SOCIALNA SODIŠČA**

Delovna sodišča odločajo zlasti o delovnih sporih, o sklenitvi, obstoju in prenehanju delovnega razmerja, o obveznostih in pravicah, ki s takim razmerjem nastanejo, o sporih med delavci in delodajalci, o sporih glede pogodb o delu itd. (Vladni portal za otroke in mladino 2009).

Socialno sodišče odloča o sporih iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, zavarovanja za primer brezposelnosti ter o sporih v zvezi z družinskimi in socialnimi prejemniki (Vladni portal za otroke in mladino 2009).

Organizacijo in pristojnosti delovnih in socialnih sodišč ureja Zakon o delovnih in socialnih sodiščih. Za delovna in socialna sodišča ravno tako veljajo določbe pravnega dela Zakona o sodiščih, za sodnike teh sodišč pa določbe Zakona o sodniški službi. Zakon o sodiščih v svojem 97. členu določa, da so specializirana sodišča pristojna za odločanje samo v tistih zadevah, glede katerih zakon njihovo pristojnost izrecno določa (MNZ 2008; Zakon o sodiščih, 97. čl.).

Delovna in socialna sodišča so ustanovljena kot sodišča prve in kot sodišča druge stopnje. Kot delovna sodišča prve stopnje so ustanovljena štiri taka sodišča s sedeži v Ljubljani, Mariboru, Celju in Kopru. Kot socialno sodišče pa je ustanovljeno le eno sodišče prve stopnje, in sicer Delovno in socialno sodišče v Ljubljani. Na tem sodišču sta organizacijsko združeni prvostopenjsko delovno sodišče z omejeno krajevno pristojnostjo in socialno sodišče prve stopnje za območje celotne države (Kaučič in Grad 2000, 294).

Prvostopenjska delovna sodišča so organizirana tako, da del svojih funkcij opravljajo na zunanjih oddelkih. Te dislocirane organizacijske enote imajo sedeže v krajih, ki jih določa zakon. Tako so organizirana predvsem zaradi lažjega dostopa strank v sporu do teh sodišč (MNZ 2008).

Delovna in socialna sodišča so specializirana za sojenje o individualnih in kolektivnih delovnih sporih ter o socialnih sporih. 4. in 6. člen Zakona o delovnih in socialnih

sodiščih (Uradni list RS št. 19/94; Zakon o delovnih in socialnih sodiščih, 4. in 6. čl.) natančno določata, kateri so individualni in kateri kolektivni spori. 5. člen prej omenjenega zakona pa določa, o katerih sporih je pristojno odločati višje delovno in socialno sodišče v Ljubljani, ki deluje kot drugostopenjsko sodišče. Tudi na delovnih in socialnih sodiščih sodelujejo pri sojenju na prvi stopnji sodniki porotniki (Kaučič in Grad 2000, 294). Te sodnike porotnike imenuje državni zbor in ne predsednik višjega sodišča, ki imenuje sodnike porotnike, ki sodelujejo pri sojenju na okrožnih sodiščih. Sodniki porotniki na socialnih in delovnih sodiščih vedno sodelujejo pri sojenju po paritetnem načelu, to pomeni, da je v senatu poleg poklicnega sodnika enako število predstavnikov delodajalcev in enako število predstavnikov delojemalcev (MNZ 2008).

• **UPRAVNO SODIŠČE**

Upravno sodišče na zahtevo upravičenih oseb odloča o zakonitosti aktov in delovanja upravnih organov, včasih tudi nadzira akte ali dejanja, s katerimi se posega v posameznikove ustavne pravice (Vladni portal za otroke in mladino 2009).

Ena izmed pomembnejših funkcij sodstva ja tudi upravnosodna kontrola. To je nadzor nad zakonitostjo aktov in delovanjem upravnih organov države. Ta funkcija je posebej urejena v ustavi, in sicer v njenem 157. členu (Kocjančič in drugi 1998, 219). Do konca leta 1997 ja bilo sojenje v upravnih sporih v pristojnosti vrhovnega sodišča. Z zakonom o upravnem sporu (Uradni list RS št. 50/97) pa je bila stvarna pristojnost za sojenje v upravnih sporih razdeljena med Vrhovno sodišče Republike Slovenije in Upravno sodišče Republike Slovenije. Upravno sodišče je pristojno za vse upravne spore, razen v zadevah, ki so po 10. členu Zakona o upravnem sporu ostale v pristojnosti vrhovnega sodišča. Za odločanje o upravnih sporih na drugi stopnji pa je v celoti pristojno vrhovno sodišče. Slednje odloča tudi o izrednih pravnih sredstvih ter o sporu o pristojnosti med upravnim in drugimi sodišči (MNZ 2008).

Funkcija upravnega sodišča je urejena v 157. členu ustave, ki določa, da se v upravnem sporu zagotavlja redna sodna kontrola zakonitosti odločanja državnih organov oziroma

nosilcev pooblastil. Zakon o upravnem sporu poleg upravnega spora ureja tudi upravno sodstvo. Upravni spor je postopek, ki izvaja kontrolo nad delom uprave. Upravno sodstvo v upravnem sporu nadzoruje zakonitosti subjektov, ki so povezani z odločanjem o pravicah in dolžnostih posameznika v okviru uprave (Kaučič in Grad 2000, 286).

Upravno sodišče je organizirano kot enovit državni organ s sedežem v Ljubljani (Kaučič in Grad 2000, 295), vendar pa svojo funkcijo izvaja tudi na treh zunanjih oddelkih v Celju, Mariboru in Novi Gorici. Po 11. členu Zakona o upravnem sporu (Uradni list št. 50/97) upravno sodišče praviloma odloča v senatu treh sodnikov. Ta isti zakon lahko določi tudi drugačno sestavo senata.

5.5.3 Računsko sodišče

Računsko sodišče Republike Slovenije je najvišji organ kontrole državnih računov, državnega proračuna in celotne javne porabe v Republiki Sloveniji. Ustava Republike Slovenije določa, da je računsko sodišče pri svojem delu neodvisno in vezano na ustavo in zakon. Zakon o računskem sodišču pa dodaja, da aktov, s katerimi izvršuje svojo revizijsko pristojnost, ni dopustno izpodbijati pred sodišči niti pred drugimi državnimi organi.

Računskega sodišča ni mogoče uvrstiti v nobeno od treh vej oblasti, ne v zakonodajno ne v izvršilno in tudi ne v sodno. Status samostojnosti in neodvisnosti mu zagotavljata ustava in zakon.

Računsko sodišče izvaja svoje pristojnosti povsem samostojno. Samo sprejema program dela in noben organ, institucija ali drugi subjekti mu ne morejo nalagati dela ali mu dajati navodil za njegovo izvajanje, niti kakšno revizijo naj izvede niti kaj naj revidira. V skladu z zakonom o računskem sodišču pa lahko poslanci in delovna telesa državnega zbora, vlada, ministrstva in organi lokalne skupnosti predlagajo, da opravi revizijo.

Računsko sodišče Republike Slovenije ima tri člane: predsednika in dva namestnika, ki jih na predlog predsednika države imenuje državni zbor s tajnim glasovanjem z večino glasov vseh poslancev za dobo devetih let. Predsednik in oba namestnika predsednika tvorijo senat računskega sodišča.

Računsko sodišče ima poleg članov še največ šest vrhovnih državnih revizorjev, ki

vodijo revizijske oddelke, in sekretarja računskega sodišča, ki vodi podporni oddelek. Poslanstvo računskega sodišča je, da pravočasno in objektivno obvešča javnost o pomembnih odkritjih revizij poslovanja državnih organov in drugih uporabnikov javnih sredstev ter svetuje, kako naj državni organi in drugi uporabniki javnih sredstev izboljšajo svoje finančno poslovanje (Wikipedija 2009).

5.5.4 Ustavno sodišče

Ustavno sodišče Republike Slovenije (kratica *US RS*) je najvišji organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Sloveniji. Ustavno sodišče ni redno sodišče in prav tako spada izven tridelne delitve oblasti. Ustavno sodišče je neodvisen in samostojen organ za varstvo ustavnosti in zakonitosti. Sodišče se nahaja v Ljubljani. (Mavčič 2001, 15).

Za delovanje sodišča so najpomembnejši trije dokumenti: Ustava Republike Slovenije (23. december 1991), Zakon o Ustavnem sodišču Republike Slovenije (2. april 1994) in Poslovnik Ustavnega sodišča Republike Slovenije (Pavčnik in drugi 2000, 123).

Ustavno sodišče sestavlja 9 sodnikov, ki jih voli državni zbor na predlog predsednika republike za mandatno dobo 9 let. Ustavni sodniki niso izvoljeni hkrati, vendar se volijo, tako da se zagotovi triletna rotacija, ki naj zagotavlja neprekinjeno delo sodišča. Ustavni sodniki izmed sebe volijo predsednika ustavnega sodišča za mandatno dobo 3 let z možnostjo ponovne izvolitve. Poleg sodnikov ima ustavno sodišče tudi sekretarja, pomočnike ter posebne službe, ki skrbijo za organizacijo dela (Pavčnik in drugi 2000, 124).

»Ustavno sodišče je pravzaprav nad vsemi tremi vejami oblasti, saj lahko razveljavlja zakone parlamenta, odpravlja uredbe vlade in odpravlja oziroma razveljavlja tudi sodbe rednih sodišč, kadar sistem dopušča posebno ustavno pritožbo« (Igličar 1996, 93). Nekateri teoretiki zato govorijo o ustavnem sodišču kot o novi, četrti veji oblasti (Bugarič v Igličar 1996, 93).

5.6 Nosilci sodne funkcije – sodniki

Sodno oblast v državi izvajajo sodniki v državnih organih – sodiščih, pri tem pa so vezani le na ustavo in zakon, kot je to določeno v 125. členu Ustave Republike Slovenije, po Zakonu o sodiščih pa so vezani tudi na splošna načela mednarodnega prava in ratificirane mednarodne pogodbe. Sodnik pa mora pri reševanju zadev upoštevati predpise, ki urejajo podobne primere, v kolikor se določena zadeva ne da rešiti na osnovi veljavnih predpisov oziroma odločil v skladu s splošnimi načeli pravnega reda v državi, v skladu s pravnim izročilom in z utrjenimi spoznanji pravne vede (Ustava RS, 125. in 126. čl.).

»Vsak sodnik nastopa v dvojni vlogi. Na eni strani je nosilec sodne funkcije, na drugi strani pa je pravni strokovnjak, za katerega je opravljanje njegove funkcije tudi poklicna kariera in zaposlitev« (Brezovšek in drugi 2008, 105).

Za sodno funkcijo je drugače kot za zakonodajno in pogosto tudi za izvršilno značilno, da nosilec sodne veje oblasti neposredno komunicira s strankami. Tak sistem odločanja je seveda najzahtevnejši, obenem pa ga stranka občuti najbolj neposredno. Poslanec je pri svojem nastopanju in odločanju daleč od državljanov, sodnik pa je pri svojem odločanju dejansko prisoten med pogosto sprtimi strankami (Ude 2003, 1665).

5.6.1 Volitve in imenovanje sodnikov

»Sodnik je z izvolitvijo v državnem zboru imenovan v trajni mandat in je tako izvoljen le enkrat. Vendar to ne pomeni da je trajno izvoljen za določeno sodniško mesto – mesto okrajnega, okrožnega, višjega in vrhovnega sodnika. Sodnik, ki je izvoljen v sodno funkcijo, je hkrati tudi imenovan za sodnika na določenem sodišču« (Brezovšek in drugi 2008, 105).

Da bi bil sodnik izvoljen in nato imenovan na sodniško mesto, za katerega je kandidiral, mora izpolnjevati zakonsko določene splošne in posebne pogoje. V sodniško funkcijo v Republiki Sloveniji je torej lahko izvoljen vsak, ki izpolnjuje pogoje za izvolitev v sodniško funkcijo. Ti pogoji so navedeni v 8. členu Zakona o sodniški službi in hkrati predstavljajo splošne pogoje, ki se zahtevajo od kandidatov. Splošni pogoji so (Zakon o

sodniški službi, 8.čl.):

- da je državljan Republike Slovenije in aktivno obvlada slovenski jezik;
- da je poslovno sposoben in ima splošno zdravstveno zmožnost;
- da je dopolnil 30 let starosti;
- da ima v Republiki Sloveniji pridobljen strokovni naslov univerzitetni diplomirani pravnik ali je končal enakovredno izobraževanje v tujini, priznано v skladu z Zakonom o priznavanju in vrednotenju izobraževanja;
- da je opravil pravniški državni izpit;
- da je osebnostno primeren za opravljanje sodniške funkcije.

Na mesto sodnika na okrajnem, okrožnem, upravnem, delovnem in socialnem, višjem in vrhovnem sodišču je lahko izvoljen tisti kandidat, ki izpolnjuje vse zgoraj naštetе splošne pogoje. Poleg tega se za sodniška mesta na posameznih sodiščih zahtevajo še posebni pogoji, in sicer je na mesto okrajnega sodnika lahko izvoljen tisti, ki ima najmanj tri leta delovnih izkušenj po opravljenem pravniškem državnem izpitu, okrožni sodnik lahko postane tisti, ki je najprej tri leta opravljal sodniško funkcijo ali ima najmanj šest let delovnih izkušenj po opravljenem izpitu, za višjega sodnika se sorazmerno zahteva šest let opravljanja sodniške funkcije ali devet let delovnih izkušenj po opravljenem pravniškem izpitu, za vrhovnega sodnika pa najmanj petnajst let opravljanja sodniške funkcije ali najmanj dvajset let delovnih izkušenj po opravljenem izpitu. Za višjega ali vrhovnega sodnika lahko kandidira tudi univerzitetni učitelj prava, ki izpolnjuje splošne pogoje, pri čemer se za višjega sodnika zahteva, da ima najmanj naziv docent, za vrhovnega sodnika pa najmanj naziv izredni profesor (Karakas 1996, 32).

Sodniki so v državnem zboru voljeni le prvič, ko nastopijo sodniško funkcijo. Napredovanja na višja delovna mesta ali premestitve iz enega sodišča na drugo sodišče so v pristojnosti sodnega sveta (Zakon o sodniški službi, 21/1 čl.), razen imenovanja sodnikov vrhovnega sodišča. O teh imenovanjih ali premestitvah odloča državni zbor na predlog sodnega sveta (Zakon o sodniški službi, 21/3. čl.).

Ureditvi izbire med kandidati za sodniško funkcijo bi težko očitali pomanjkljivosti, zaradi katerih bi bila ta neustrezna, saj so v tej prvi fazi izbire, ko o kandidatih odločata personalni svet sodišča in sodni svet, v izbor vključeni le pravni strokovnjaki, kar v optimalni meri zagotavlja racionalno izbiro kandidatov za sodniško funkcijo. Tega ne moremo trditi za drugo fazo, tj. fazo izvolitve, ko gredo kandidati v izvolitev v Državni zbor, ki jo lahko zavrne brez kakršnega koli razloga. Državni zbor pri svoji odločitvi o izvolitvi namreč ni vezan na predlog sodnega sveta niti ni vezan z nobenimi drugimi kriteriji (Karaklaš 1996, 34).

Zato je po Deisingerju (Deisinger v Šturm in drugi 2002, 918–919) bistvena pomanjkljivost naše ureditve volitev sodnikov v državnem zboru predvsem dejstvo, da lahko kljub zahtevam pravne države o ravnovesju vseh treh vej oblasti državni zbor zavrne izvolitev kandidata na sodniško mesto brez kakršnega koli razloga, torej lahko odloča tudi povsem politično. Tako se pogosto postavlja vprašanje, ali bi ne bilo bolje sprejeti model, ki ga je sicer sprejela večina demokratičnih držav, po katerem sodnike imenuje pristojni državni organ, bodisi predsednik republike bodisi predsednik vlade, pravosodni minister ali posebej za ta namen ustanovljeno državno telo (Karaklaš 1996, 34). Po Udetu (Ude 1993, 710–722) bi imenovanje sodnikov s strani predsednika republike ali sodnega sveta krepilo njihov položaj proti državnemu zboru kot zakonodajni veji oblasti ter tudi proti vladi kot najvišjemu organu izvršilne veje oblasti, s čimer bi bili bolj poudarjeni načeli delitve oblasti in neodvisnosti sodnikov.

5.6.2 Prenehanje sodniške funkcije

Kljub temu da Ustava RS v 129. členu določa, da je funkcija sodnika trajna, pa določa tudi načine in pogoje za prenehanje sodniške funkcije. Že v istem členu navaja, da zakon določa starostno mejo, pri kateri se sodnik upokoji. Prenehanje in odvzem sodniške funkcije pa Ustava RS ureja v 132. členu. Poznamo obligatorno in fakultativno razrešitev sodnika ter prenehanje sodniške funkcije na podlagi določb zakona (Deisinger v Šturm in drugi 2002, 918–919).

Če sodnik pri opravljanju sodniške funkcije krši ustavo ali huje krši zakon, lahko državni zbor na predlog sodnega sveta sodnika razreši. Ustava določa dva načina razrešitve. Za

fakultativno razrešitev gre, ko je organu, ki odloča, prepuščena odločitev o tem, ali gre za dovolj hudo kršitev, ki sodniku onemogoča nadaljnje opravljanje sodniške funkcije. Obligatorna razrešitev pa je za ta organ obvezna, sodnika mora razrešiti, ne da bi se spuščal v vsebinsko presojo razrešitve. Oseba, ki je bila razrešena s sodniškega mesta, ne more nikoli več kandidirati za izvolitev na mesto sodnika (Zakon o sodiščih 79. čl.).

V 74. členu ZSS pa so naštetih razlogi, zaradi katerih sodniku preneha sodniška funkcija po zakonu. Ti razlogi so (Zakon o sodiščih, 74. čl.):

- z upokojitvijo, vendar najkasneje, ko dopolni 70 let starosti,
- če izgubi državljanstvo Republike Slovenije,
- če izgubi poslovno sposobnost ali zdravstveno zmožnost za opravljanje sodniške službe,
- če se odpove sodniški službi s pisno vlogo, ki se pošlje sodnemu svetu,
- če se sodišče ukine in sodniku ni mogoče zagotoviti, da nadaljuje z opravljanjem sodniške službe na drugem sodišču ali sklene delovno razmerje oziroma kljub prepovedi opravlja delo, ki ni združljivo s sodniško funkcijo,
- če iz ocene njegove službe izhaja, da ne ustreza sodniški službi,
- če mu je izrečene disciplinska sankcija prenehanja sodniške funkcije.

5.7 Sodnik in politika

Ustava v 133. členu določa, da funkcija sodnika ni združljiva s funkcijami v drugih državnih organih, v organih lokalne samouprave in v organih političnih strank ter z drugimi funkcijami (Ustava RS, 133. čl.).

»Sodnik je seveda človek s političnim prepričanjem, s svetovnim nazorom. Iz ustave ne izhaja, da sodnik nikoli ne bi smel tudi javno zastopati določenih političnih stališč« (Ude 2003, 1663). Kljub svobodi izražanja političnih stališč pa obstaja omejitev političnega delovanja sodnikov. Ustavna prepoved o članstvu v organih političnih strank sodnika omejuje pri njegovem političnem nastopanju v tem smislu, da sodnik ne sme nastopati kot predstavnik določene stranke, da ne sme politično nastopati v obliki in na način, ki je značilen za člane organov političnih strank, za njihove vodilne člane itd. Sodnik torej

lahko politično nastopa na način in v obliki, ki sta značilna za navadne člane strank in ne za njihove vodje (Ude 2003, 1663).

Seveda pa lahko politično prepričanje pride do izraza pri sodnikovem odločanju. Sodniki se v nekaterih ustavnih sporih ne morejo izogniti upoštevanju lastnih političnih in ideoloških prepričanj. Sodnikovo prepričanje pride do izraza na primer pri »opredeljevanju vsebine lastninske pravice in pri njenem omejevanju pa tudi pri odločanju o vprašanjih v zvezi z razlago vsebine načela ločitve države in verskih skupnosti (Ustava RS, 7.čl.), v zvezi s pravico svobodnega odločanja o rojstvu otrok (Ustava RS, 55. čl.) in drugimi« (Ude 2003, 1664).

Moderni pravni sistem, ki je sestavljen iz velikega števila sprejetih vrednot, v vedno večji meri izključuje možnost, da bi sodnikovo politično ali ideološko prepričanje prišlo do izraza pri njegovem odločanju v konkretnih primerih (Arah 1993,1).

5.8 Sodnik in civilna družba

Civilna družba ni pravno opredeljen pojem. »Določena skupina se lahko razglasi za civilno družbo, čeprav je jasno, da gre za skupino znotraj določene politične opcije, ki jo sestavljajo člani določene politične stranke ali političnih strank s podobnimi programi in ideologijo« (Dragoš 1999, 152). Sodniki nikakor ne bi smeli biti vodje takih skupin, torej skupin civilne družbe.

V naši zgodovini se je civilna družba najprej organizirala v enopartijskem sistemu kot nekakšna opozicija, ki jo je tedanja oblast do neke mere tolerirala in upoštevala. Danes kot civilna družba nastopajo predvsem neodvisni posamezniki in strokovna združenja, ki se formalno ne razglašajo za civilno družbo, ampak to preprosto so po svojem položaju in delovanju. Ko pa se neka skupina organizira in sama razglasi za civilno družbo, gre skoraj vedno za obliko delovanja ene ali več političnih strank, ki na tak način skušajo ustvariti videz politične nevtralnosti in s tem večje kredibilnosti (Ude 2003, 1664).

6 SODNIŠKI MANDAT

V slovenski pravni ureditvi poznamo trajni sodniški mandat. V demokratičnih družbah se je kot eden temeljnih institutov, ki naj zagotovijo neodvisnost sodstva, razvil sodniški mandat. Z njim ja sodnika mogoče zavarovati pred političnimi in drugi pritiski, ki se jim v primeru omejenega mandata in ponavljajočih se volitev sodnika ni mogoče izogniti (Sodni svet 2006, 3).

6.1 Vrste sodniških mandatov

Glede na normativno ureditev sodniškega mandata lahko evropske države razdelimo na štiri skupine glede na trajanje sodniškega mandata, in sicer (Evropska pravosodna mreža v civilnih in gospodarskih zadevah 2009):

- države s **trajnim sodniškim mandatom**, kjer sodnik takoj ob vstopu v sodniško funkcijo pridobi trajni mandat (Grčija, Slovenija);
- države z **omejenim sodniškim mandatom**, kjer mora sodnik pred pridobitvijo trajnega mandata uspešno prestati preizkusno dobo (Švica);
- države s **preizkusnim sodniškim mandatom**; le-te poznajo izključno začasni mandat (Nemčija, Hrvaška);
- države z **mešanim sistemom**, kjer poznajo tako sodnike s trajnim kot omejenim mandatom (Združeno kraljestvo, Francija, Španija).

6.1.1 Trajni sodniški mandat

Trajni sodniški mandat se je skozi zgodovino oblikoval z namenom, da se sodnicam in sodnikom pri odločitvah v posameznih primerih zagotovi neodvisnost od pritiskov javnosti in vsakokratne politične oblasti. Kljub ustavno zagotovljenemu trajnemu mandatu je lahko sodnik v Sloveniji razrešen, če krši ustavo ali huje krši zakon (Debelak 2006).

Najširše rečeno pomeni trajnost sodniške funkcije, da ta funkcija ne more prenehati drugače kot ex iustus causis, to je to, da ne more prenehati na osnovi tako imenovane administrativne odločitve oziroma enostranske odločitve izvršilne veje oblasti ali zakonodajne veje oblasti. Na drugi strani pa sodnik lahko zahteva razrešitev s te funkcije oziroma se lahko sodniški funkciji odpove. Zato načeloma velja, da sodniška funkcija ne more prenehati proti volji sodnika, sodnik pa se lahko tej funkciji odpove (Rupnik in drugi 1996, 252).

Trajni sodniški mandat pozna večina evropskih držav (Grčija, Makedonija, Avstrija, Češka, Poljska, Italija, Španija itd.). Načeloma lahko rečemo, da vse evropske države z izjemo Švice poznajo trajni sodniški mandat, ki je temelj sodnikove neodvisnosti, k temu pa prispeva tudi načelo, da sodnika ni mogoče premestiti proti njegovi volji, razen v izjemnih primerih, ki so določeni z ustavo in zakonom. Trajni sodniški mandat je tudi mehanizem, ki skrbi za sitem zavor in ravnovesij med tremi vejami oblasti (Evropska pravosodna mreža v civilnih in gospodarskih zadevah 2009).

V Republiki Sloveniji je institut trajnega sodniškega mandata opredeljen v 129. členu Ustave RS, kar pa pomeni, da je njegova funkcija dosmrtna. Z dodelitvijo trajnega mandata sodnikom naj bi bila zagotovljena pravičnost in enakost sojenja vsem udeležencem postopka pred sodiščem. Vendar se tudi ta institut brez pravnega nadzora lahko izrodi v svoji trajnosti in nedotakljivosti, zato je vsekakor potreben dosleden in strokoven nadzor nad sodniki. V Republiki Sloveniji ja nadzor nad sodniki prepuščen sodnemu svetu, ki je sestavljen iz enajstih članov: pet članov izvoli državni zbor na predlog predsednika republike, ki kandidate izbira med univerzitetnimi profesorji prava, odvetniki in drugimi pravniki, šest članov pa iz svojih vrst izvolijo sodniki, ki trajno opravljajo sodniško funkcijo. Prav zaradi sestave sodnega sveta, v katerem imajo predstavniki sodnikov večino, se v zadnjem času pojavljajo dvomi o kakovosti nadzora nad sodniki, saj nasprotniki trajnega sodniškega mandata zagovarjajo tezo, da so sodniki po tej ureditvi nedotakljivi, da nadzor opravljajo sami nad sabo in da zaradi cehovske pripadnosti ne prihaja do izločanja slabih sodnikov, temveč do prikrivanja napak in nekompetentnosti določenih izmed njih, kar vodi v vse večje sodne zaostanke in zmanjšan ugled sodstva pri nas (Debelak 2006, 76–73; Ustava RS, 129. čl.).

6.1.2 Omejeni sodniški mandat

Institut omejenega sodniškega mandata je zasnovan na podlagi podeljevanja sodniškega mandata za določeno časovno obdobje. Po izteku tega časa se preveri delo sodnika in se ga na podlagi te ocene ponovno imenuje v sodniško službo. V nasprotnem primeru sodnik preneha z opravljanjem sodniške službe (Sodni svet 1999).

Takšen način imenovanja sodnikov je v svetu zelo redek. V Evropi pozna sodnike z omejenim mandatom samo Švica, ki ima drugačen sistem državne oblasti, ki izhaja iz skupščinske vladavine in je posledica specifičnega zgodovinskega in pravnega razvoja. V pretekli ustavni ureditvi je bil za Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Socialistično republiko Slovenijo značilen skupščinski sistem in po ustavi leta 1974 se je sodnike volilo za mandatno dobo osmih let, pri čemer ja bil sodnik lahko ponovno izvoljen (načelo reelekcije) (Debelak 2006).

Sodnike z omejenim sodniškim mandatom srečamo predvsem na ustavnih sodiščih in sodiščih mednarodnih institucij. Ta sodišča ne spadajo med redna sodišča, temveč med specializirana sodišča, ki so urejena s posebnimi zakoni. Ti posebni zakoni določajo položaj sodišča, imenovanje sodnikov, trajanje mandata itd. (Jerovšek 1998, 1200).

Omejeni sodniški mandat lahko predstavlja resno grožnjo neodvisnosti sodstva, saj omogoča preveliko vpletanje politike v to sicer samostojno vejo oblasti. Takšen način imenovanja sodnikov dopušča možnost, da bodo sodniki pred iztekom mandata razsojali po okusu vladajoče večine oziroma organa, ki podeljuje mandat, ne oziraje se na ustavo in zakone, s ciljem ponovne izvolitve (Bavcon 2005, 3).

Omejeni sodniški mandat v Sloveniji zavrača velika večina pravnih strokovnjakov prav zaradi strahu pred vplivom politike in drugih interesov na sodstvo. Čeprav se na prvi pogled morda zdi, da bi omejeni mandat bolj motiviral sodnike k uspešnemu delu, bi uveljavitev tega sistema sodniškega mandata zelo verjetno povzročila veliko škode načelni in dejanski neodvisnosti in nepristranskosti sodstva in sodnikov (Jerovšek 1998, 1209–1210).

Poznamo dve možni obliki časovno omejenega sodniškega mandata: **začasni ponavljajoči mandat in preizkusni mandat**.

Začasni ponavljajoči sodniški mandat je različica omejenega mandata, kjer je sodnik izvoljen v začasni mandat za določeno dobo. Po preteku te dobe se za vsakega sodnika ponovno opravi postopek izvolitve. Izvolitev običajno temelji na oceni sodniškega dela. Sodnik je ponovno izvoljen v sodniško funkcijo v primeru, da je njegovo delo v preteklem mandatu ocenjeno kot strokovno in učinkovito. Omejeni mandat je poznala ustavna ureditev Jugoslavije, kot že prej omenjeno je bil sodnikom podeljen osemletni mandat, o podelitvi ponovnega mandata pa je odločala Skupščina Socialistične republike Slovenije (Evropska pravosodna mreža v civilnih in gospodarskih zadevah 2009).

Taka vrsta sodniškega mandata lahko pomeni zelo velik poseg v sodniško neodvisnost. Ključno vprašanje je, kakšen je postopek ponovne izvolitve, predvsem organ, ki poda strokovno oceno sodniškega dela, in organ, ki sodnika ponovno izvoli. V primeru, da gre za politični organ, obstaja nevarnost, da ponovna izvolitev ne bi temeljila le na objektivnih kriterijih, kot so kandidatova strokovnost, usposobljenost, zmožnost in učinkovitost, ampak tudi na oceni, ali je sodniški kandidat v času svojega prejšnjega mandata sprejemal odločitve, ki so ustrezale politični večini. Glavna pomanjkljivost časovno omejenega mandata je, da bi sodniki, zlasti pred iztekom mandata, odločali po pričakovanju tistih, ki mandat podeljujejo (Ude 2003, 1657).

Preizkusni sodniški mandat so v nekaterih sistemih uvedli kot nekakšen preizkus sodnika pred imenovanjem v trajni sodniški mandat. Na začetku poklicne poti se sodnika imenuje v preizkusni mandat, ki je omejen na določeno obdobje. Po poteku tega časa se opravi temeljita ocena dela in na podlagi te ocene se nato sodnika imenuje ali ne imenuje v trajni mandat (Debelak 2006, 15).

V času preizkusnega mandata naj bi sodnik reševal predvsem manjše in lažje zadeve ter si tako nabiral potrebne izkušnje za čas, ko bi kot sodnik s trajnim mandatom dobil v reševanje zahtevnejše in bolj kompleksne kazenske in gospodarske zadeve (Debelak 2006, 16).

Uvedba preizkusnega mandata za sodnike bi sicer prav tako kot ostale oblike omejenega mandata pomenila delen poseg v načelo trajnosti sodniške funkcije, vendar pa po mnenju nekaterih z njim ne bi bila v nasprotju, kot tudi ne bi bila v nasprotju z načelom neodvisnosti sodstva. Preizkusno dobo dopušča tudi Evropska listina o zakonski ureditvi položaja sodnikov, vendar pa postavlja zahtevi, da je ta doba čim krajša ter da mora biti pri sprejemu odločitve, da se kandidata za sodnika sprejme oziroma ne sprejme v trajni mandat, sodelovati neodvisen organ – v Sloveniji pa je tak organ sodni svet. Preizkusni mandat bi dejansko pomenil le enega od dodatnih institutov zavor in ravnovesji v sistemu delitve oblasti (Evropska listina o zakonski ureditvi položaja sodnikov 1999).

Omenjena rešitev je koristna predvsem v primeru mladih, neizkušenih pravnikov, ki prvič kandidirajo za mesto sodnika. Potrebno je preveriti, da so v trajni mandat imenovani le tisti sodniki, ki si to zaslužijo. Izključni motiv in namen preizkusnega mandata mora tako biti, da se sodnike v tem času usposobi za uspešno, strokovno in samostojno vodenje najzahtevnejših zadev, pred imenovanjem v trajni mandat pa strokovno in neodvisno preveri izpolnjevanje teh pogojev (Debelak 2006, 15).

Tudi v primeru preizkusnega mandata je pomembno vprašanje, kdo odloča o imenovanju sodnikov v trajni mandat. Potrebno je zagotoviti, da bo odločitev o imenovanju oziroma neimenovanju v trajni mandat temeljila izključno na strokovnih utemeljitvah in tako preprečiti, da bi preizkusni mandat omogočal politično in strankarsko presojo dela sodnikov (Volk 2001, 42).

Vprašanje je tudi dolžina preizkusnega mandata. Ta mora biti čim krajši, kljub temu pa dovolj dolg, da bo sodnika dovolj usposobil za uspešno, strokovno in samostojno vodenje najzahtevnejših zadev. Po mnenju nekaterih je petletni preizkusni mandat dober kompromis med obema zahtevama. Pet let za sodnika ni predolga čakalna doba, je pa hkrati dovolj dolga, da se sodnik v tem času uspešno usposobi za samostojno opravljanje najzahtevnejših sodnih del (Debelak 2006, 16).

V Sloveniji bi v primeru, če bi uvedli takšen sistem, najverjetneje nastal problem, ker sodnike imenujemo v državnem zboru. Ker bi v tem primeru po poteku preizkusnega

mandata delo sodnikov ocenjeval izrazito političen organ, bi obstajala nevarnost, da bi v trajni sodniški mandat imenovali le sodnike, ki bi delovali skladno z njegovimi pričakovanji (Zalar 2001, 287).

Preizkusni mandat predstavlja dober kompromis med zagovorniki trajnega in omejenega sodniškega mandata, vendar mora biti ureditev le-tega premišljeno urejena, da izključuje vsako možnost manipuliranja politike in kapitala s sodniki.

6.1.3 Mešani sistemi

V mešanih sistemih poznajo tako sodnike z omejenim kot s trajnim mandatom. V Evropi je kar nekaj držav, kjer imajo sodstvo urejeno na ta način. Tako srečamo v Združenem kraljestvu sodnike, ki imajo trajni mandat in jim je prepovedano opravljati katero koli drugo službo, ter sodnike z omejenim mandatom, ki opravljajo še drugo redno zaposlitev. V Franciji je poleg sodnikov s trajnim mandatom tudi več oblik začasnega mandata, prav tako v Nemčiji kjer poleg sodnikov s trajnim mandatom in preizkusnim mandatom poznajo še sodnike po nalogu in sodnike z omejeno dobo. Podobno ureditev srečamo še v Belgiji in v Španiji (Ribičič 2002, 5).

7 SODNIŠKI MANDAT V REPUBLIKI SLOVENIJI

Na Slovenskem je, kot smo že pokazali v prejšnjih poglavjih, vse do osamosvojitve veljala ureditev z omejenim sodniškim mandatom, kar je seveda vodilo do podrejenosti organov sodne veje oblasti izvršnim organom. Kot pravi Breznik (Breznik in drugi 1994, 10–11), je neodvisnost organov, ki izvajajo funkcije določene veje oblasti, mogoča le v primeru, da niso podrejeni organom, ki izvajajo druge veje oblasti. V jugoslovanskem primeru pa to seveda ni bilo tako in omejeni mandat je bil eden pomembnejših institutov, ki ni bil naklonjen načelu neodvisnosti sodišč in sodnikov.

Omejeni mandat v sodnem sistemu SFR Jugoslavije je bil uveden s spremembo ustave leta 1974. V omenjeni ustavi je bilo jasno opredeljeno, da je »sodna funkcija oblastna funkcija, ki se izvršuje v enotnem sistemu oblasti, hkrati pa je tudi funkcija samoupravljanja delavskega razreda in vseh delovnih ljudi« (Wohinz 1973, 472). Sodna funkcija torej ne more biti delovanje zunaj družbe ali celo nad njo, temveč je razumljena kot neločljiv del družbenoekonomskega in družbenopolitičnega sistema, čeprav naj bi sodnik kot njen nosilec v posamičnih zadevah seveda odločal neodvisno.

Načelo reelekcije sodnikov in sodnikov porotnikov je bilo v ustavo iz leta 1974 uvedeno z namenom uskladitve omenjenega načela z načelom, da noben nosilec javne funkcije ne more biti izvoljen za neomejen čas (Wohinz 1973, 474).

Taka ureditev je bila pojmovana kot edina primerna in logična, sprejemali so jo celo sodniki, ki so razumeli omejeni mandat kot edini pravilni, saj nihče ni nikoli omenjal trajnega mandata ali izvolitev do upokojitve ali za nedoločen čas. Še več, samim sodnikom se je zdelo potrebno, da je vsak po določenem času podvržen kontroli dela (Kersnik 2009).

Taka ureditev je bila seveda v sami osnovi v nasprotju z načelom delitve oblasti in neodvisnosti sodstva. Poleg tega je Ustava SFRJ določala tudi kriterij moralno-politične primernosti sodnikov, kar je pomenilo nadaljnji pritisk na neodvisnost sodstva, saj je bil člen, ki moralno-politično primernost sodnikov postavljal kot kriterij za opravljanje sodniške funkcije »tako nedoločen, da ga je možno razlagati tudi kot pripadnost neki stranki (= politična primernost)« (Grgič 1987, 97).

Tudi naš sogovornik je poudaril, da je izbira sodnika ob prvi kandidaturi temeljila na dobrem preverjanju ne le po strokovni plati (ocene, uspeh pri pravosodnem izpitu, ocene sodnikov v času pripravništva), pač pa tudi v ocenjevanju moralne in politične primernosti. Postopke je vodila socialistična zveza delovnega ljudstva (SZDL) na podlagi zakonskih določil zakona o sodiščih, družbenega dogovora o kadrovski politiki, družbeno dogovorjenih splošnih načel in meril socialistične samoupravne kadrovske politike pri republiški konferenci SZDL, posebnih meril za kadrovanje sodnikov in nosilcev družbenih funkcij v pravosodju. O kandidatih so razpravljali občinski koordinacijski odbori SZDL na podlagi strokovnih mnenj predstojnikov sodišč, mnenj OO Zveze komunistov in OO Sindikatov, ki so potrjene kandidate predlagali v izvolitev občinskim skupščinam (Kersnik 2009).

Ko govorimo o ustavni ureditvi sodstva SFRJ, je treba poudariti, da je v prejšnjem sistemu obstajal bistveno drugačen pogled na vlogo sodnikov in sodnega sistema v družbi. Kljub temu da je seveda veljala temeljna premisa o neodvisnosti sodstva, pa se le-ta ni navezovala na strogo ločitev sodne veje oblasti od izvršne, sodni sistem pa je bil neodvisen le v tolikšni meri, v kolikšni je služil družbenemu sistemu. Kot pravi Djukić (1971, 1653), »je temeljno načelo in ustavna norma, na kateri je zasnovan naš pravni sistem, samostojnost sodišč. Seveda načelo sodne samostojnosti ne pomeni, da so sodišča izolirana in neodvisna od danih družbenih in družbeno-političnih odnosov, ciljev in nalog družbe. Ko sodišča delujejo samostojno in seveda v skladu z zakoni, so se dolžna obenem boriti tudi za spoštovanje in dosledno uresničevanje socialističnih norm družbenega življenja«. Sodnik torej mora biti ne le pravni strokovnjak, pač pa tudi politično zrela osebnost, privržena socialističnemu družbenemu sistemu.

Organi pravosodja zaradi narave svoje funkcije in nujno potrebne neodvisnosti ne morejo biti organizacijsko vključeni v strukturo predstavniških in politično-izvršilnih teles, vendar pa je tudi sodna funkcija funkcija oblasti in zato ni neka funkcija imaginarne družbe oziroma družbene skupnosti »in abstracto«. Zato sodišča svoje funkcije ne izvršujejo kot samostojni organi družbene skupnosti (Globevnik 1971, 634–635). Položaj sodišč v prejšnjem sistemu torej ni bil razumljen kot položaj ene izmed vej oblasti, ki je strogo ločena od drugih, temveč se je prepletala z izvršilno. Sodišča so oz. naj bi bila

neodvisna le v svojem delovanju (torej v odločanju), ne pa tudi v položaju nasproti izvršilni veji oblasti.

Seveda so vsi komentatorji sodne ureditve v prejšnjem družbenem sistemu poudarjali, da je sodnik pri svojem delu neodvisen in samostojen in da mora biti odločen, da se bo vedno in v vsakem položaju uprl kakršni koli intervenciji s strani izvršne veje oblasti. Sodnika slednji zaradi neke konkretne odločitve ne bi smel klicati na odgovornost in sodnik zaradi nje tudi ne bi smel nositi kakršnih koli posledic (Djukić 1971, 1653–1654). Vendar pa je že samo dejstvo, da je sistem omogočal »discipliniranje« sodnikov in vplivanje na njihovo funkcijo prav prek instrumenta omejenega mandata pomenilo, da so dejansko obstajali vzvodi, prek katerih je bilo moč vplivati na sodnike in omejiti njihovo neodvisnost.

Tudi naš sogovornik v intervjuju je poudaril, da je bila negativna plat omejenega mandata dejstvo, da kandidat ni imel nobene možnosti, da bi dobil ustrezno pojasnilo, zakaj ni bil predlagan v izvolitev. Ocenjevanje moralne in politične primernosti (v okviru sindikatov, socialistične zveze in zveze komunistov) je bilo precej nejasno, kriteriji niso bili znani. Od sodnikov se je pričakovalo veliko družbeno-politično aktivnost, aktivno spremljanje družbenih odnosov in pojavov v družbi.

Zato so bili pogosti primeri, da stranke niso intervenirale na sodišču (kot sedaj v postopku nadzorstvene pritožbe), pač pa na odboru SZDL, pri zvezi borcev, sindikatu ... (glej Kersnik 2009).

Nova Ustava R Slovenije je v svojem 129. členu uvedla trajni sodniški mandat kot enega izmed najpomembnejših instrumentov, s katerim se doseže dejanska neodvisnost sodstva nasproti izvršilni in zakonodajni veji oblasti. Trajni sodniški mandat je ena od pomembnejših pridobitev slovenske demokracije, hkrati pa je tudi mehanizem, ki skrbi za sistem zavor in ravnovesij med tremi vejami oblasti. Trajni mandat je pravica državljana in ne sodišča, saj varuje šibkejšega, kadar se znajde nasproti močnejšemu. Pri tem ima pomemben položaj tudi sodni svet, saj ni ključno vprašanje, kdo sodnike

imenuje in izvoli, pač pa kdo jih izbira, pri čemer pa je potrebno čim bolj omejiti vpliv politike na izbor (Vovk 2001, 42).

Vendar se že vse od sprejema ustave pojavljajo zahteve po omejenem mandatu sodnikov. Tako je že osnutek zakona o sodiščih iz leta 1993 predvideval tudi sodnika brez trajnega mandata, ki bo odločal zlasti v skrajšanih kazenskih postopkih, v postopkih o prekrških in o gospodarskih prestopkih ter v postopkih o sporih majhne vrednosti (51. člen osnutka zakona o sodiščih) (Ude 1993, 711).

7.1 Trajni sodniški mandat v Sloveniji – pro et contra

Kot smo že omenili, se je trajni sodniški mandat skozi zgodovino oblikoval z namenom, da se sodnicam in sodnikom pri odločitvah v posameznih primerih zagotovi neodvisnost od pritiskov javnosti in vsakdanje politične oblasti.¹

Neodvisnost sodnikov in sodnega sistema na splošno je prvina, h kateri težijo praktično vsi demokratični sistemi. Seveda pa se v vseh modernih demokracijah pojavljajo bolj ali manj močni pritiski na sodnike tako iz vrst politike kot laične javnosti in posameznih interesnih skupin. Ti pritiski imajo različne izvore in različne cilje, največkrat pa izvirajo iz nezadovoljstva nad sodniškimi odločitvami in sodniškim delom nasploh. V Sloveniji je sodstvo na prepihu predvsem zaradi sodnih zaostankov. Ti predstavljajo argument potencialnim zagovornikom omejitve sodnega mandata, saj služijo kot dobrodošel pokazatelj neučinkovitosti sodstva in sodnikov.

Zato se kljub demokratični tranziciji in negativnim izkušnjam z omejenim mandatom iz prejšnjega sistema v Sloveniji v zadnjem času soočajo mnenja med zagovorniki trajnega sodniškega mandata in nasprotniki le-tega. Trajni sodniški mandat ima svoje zagovornike zlasti med sodniki in drugimi pravnimi strokovnjaki. Ta institut dojemajo kot zagotovilo sodniške neodvisnosti, učinkovitosti in nepristranskosti sodstva, ki je po njihovem prepričanju nujen pogoj za uveljavitev načela enakosti pred zakonom. Zagovorniki trajnega sodniškega mandata poudarjajo zlasti bojazen pred tem, da bi z

---

¹ V Evropi poznajo trajni sodniški mandat vse države z izjemo Švice, ki pa ima drugačen sistem državne oblasti.

ukinitvijo le tega lahko prišlo do velikega vmešavanja politike v sodno vejo oblasti, kar bi pomenilo konec demokratične družbe in spoštovanja temeljnih človekovih pravic in svoboščin in bi lahko pripeljalo do zlorabe kazenskega prava za kazenski pregon političnih nasprotnikov, prirejanje političnih sodnih procesov in temu podobnih pojavov. V ospredje bi stopili politični in gospodarski interesi pred strokovnimi. Prav tako se z možnostjo ukinitve tega instituta lahko zgodi fluktuacija najboljšega kadra iz sodniških vrst v vrste odvetnikov in v gospodarstvo, saj se sodniki v svojem poklicu ne bi čutili varne in bi bili pod stalnim pritiskom tistih, od katerih bi bilo odvisno njihovo ponovno imenovanje (Bavcon 2005, 3; Glušič - Terbovc 2005, 21).

Na drugi strani nasprotniki trajnega sodniškega mandata izpostavljajo velike sodne zaostanke, ki so po njihovem mnenju posledica nedela sodnikov. Ti naj bi se v svojem trajnem mandatu počutili nedotakljive. Zaradi gotovosti, ki naj bi jo občutili zaradi trajnega mandata, naj bi zanemarjali nadaljnje izobraževanje. To naj bi pripeljalo do izdajanja nezakonitih sodb in nepravilnosti v postopkih in naposled do povečanja števila pritožb in še večjih sodnih zaostankov. Prav tako zagovorniki omejenega sodniškega mandata izpostavljajo dejstvo, da bi sodniki, če bi bili izpostavljeni večjemu pritisku, zadeve reševali hitreje in z več odločnosti. To bi po njihovem mnenju preprečilo, da se Slovenija pojavlja na Evropskem sodišču za človekove pravice kot stalna gostja, kjer je vedno znova obtožena zaradi kršitev pravice do sojenja v razumnem roku in sankcionirana z izplačevanjem odškodnin tožnikom. Prav tako se zagovorniki omejenega sodniškega mandata zavedajo neprimernosti imenovanja oz. volitev sodnikov v državnem zboru, zato je z njihove strani prišlo do predlogov, da bi sodnike imenoval predsednik republike na predlog sodnega sveta ali posebej za to ustanovljeno telo, na primer sodni svet, ki pa bi moral imeti spremenjeno sestavo in v njem ne bi smeli imeti večine sodniki (Dossier korupcija 2005).

7.2 Argumenti za ukinitvev oz. omejitvev trajnega mandata

Po mnenju nekaterih je trajni mandat sodniške funkcije sprt s temelji demokratične in pravne države. Temeljni postulat vsake demokratične ureditve je vzpostavljanje

odgovornosti pri izvrševanju funkcije, kar lahko zagotovi le omejen sodniški mandat. Bistvo oblasti in s tem tudi sodstva kot ene izmed treh vej oblasti je njena zamenljivost v primeru, ko se ugotovi, da ta ni izpolnila nalog, ki jih po ustavi in zakonu mora, ali ni delovala na način kot izhaja iz načela demokratične družbe. Preverjanje teh načel pa se opravlja na volitvah, kar bi pomenilo tudi na ponavljajočih volitvah sodnikov. Obstajajo razlike med izrazito političnimi in izključno strokovnimi funkcijami, vendar mora biti tisti, ki izvaja oblast, deležen zaupanja, ki pa izhaja iz preverjanja na vsakokratnih volitvah. Zaupanje v sodnika se preverja glede na poštenost in strokovno uporabo prava v skladu z načelom zakonitosti glede na varstvo človekovih pravic in enakost vseh pred zakonom. Sodnik mora vestno in učinkovito izpolnjevati svoje naloge, kar pa se najlaže presoja s pomočjo instituta omejenega mandata. Zato nekateri menijo, da je trenutno najbolj sporna določba ustave o trajnosti sodniške funkcije, predvsem za nižja sodišča oziroma za sodnike s kratkim sodniškim stažem (Jerovšek 2001, 1211–1215).

Med zagovorniki omejenega sodniškega mandata ne najdemo pravnih strokovnjakov, prav tako je malo politikov, ki so se opredelili do takšne radikalne spremembe v sodstvu.² Večinoma se pojavljajo ideje o omejitvi trajnega sodniškega mandata, torej o uvedbi preizkusnega mandata za mlade sodnike, ki bi z vestnim in strokovnim delom ter izkušnjami dokazali, da si zaslužijo imenovanje v trajni mandat. Seveda pa se je treba zavedati, da ostaja odprto vprašanje, kdo bi sodnike in njihovo delo ocenjeval in posledično podeljeval trajni mandat, kar ponovno vodi do možnega omejevanja sodniške neodvisnosti in vplivanja na sodnike s strani politike.

Po veljavni ureditvi se sodnike voli v trajni mandat v državnem zboru, zato je nedopustno, da bi prišlo do ukinitve trajnega mandata, ne da bi se spremenil tudi način volitev oziroma imenovanja sodnikov. V nasprotnem primeru bi se dogajalo, da sodniki

---

² Nasprotniki trajnega sodniškega mandata zagovarjajo nekatere rešitve, ki jih ne gre jemati resno, na primer ustanovitev posebne komisije, ki bi odločala o morebitni spornosti sodnikov in bi po potrebi revidirala sodniške odločitve. Komisija bi problematičnemu sodniku izrekla sankcijo, bodisi zmanjšanje plače, premestitev na njegove stroške na drugo sodišče, degradacijo delovnega mesta ali odstranitev iz pravosodja. V komisiji ne bi smeli sodelovati zgolj sodniki, temveč tudi drugi, predvsem predstavniki civilne družbe, politiki, pravni strokovnjaki in podobno, nikakor pa ne samo pravni poklici (Dossier korupcija 2005).

ob poteku mandata in ponovni izvolitvi ne bi bili podvrženi strokovnemu ocenjevanju, ampak zgolj političnemu, kar bi lahko privedlo do oblikovanja sodne veje oblasti po trenutnem političnem interesu in volji³ (Dossier korupcija 2005).

Zagovorniki omejitve trajnega sodniškega mandata seveda ne prihajajo le iz vrst laične javnosti, pač pa se za omejitve mandata sodnikom zavzemajo tudi določene politične stranke. Lahko bi rekli, da je trajni sodniški mandat v določeni meri postal politično vprašanje nabiranja političnih točk in (ali) kontrole politike nad sodstvom, težnje zagovornikov omejitve pa so se nenazadnje konkretizirale tudi v treh (neuspešnih) poizkusih spremembe tistega dela ustave, ki določa trajni sodniški mandat.

7.3 Zagovorniki omejitve trajnega sodniškega mandata v slovenskem parlamentu

Od parlamentarnih strank idejo o omejitvi sodniškega mandata večinoma podpirata stranki SNS in SDS .

Po besedah tiskovne predstavnice SDS Janje Pavlin se je trajni sodniški mandat »pokazal za ustreznega v vseh tistih državah, kjer imajo že dolgo demokratično tradicijo in kjer je že pred njegovo uveljavitvijo demokratični sistem deloval dobro. Pri nas je splošno znano dejstvo, da so razmere v sodstvu neurejene, veliko zadev zastara, zaupanje slovenske javnosti v delo sodišč je majhno in se celo iz leta v leto manjša ... Trajni sodniški mandat je marsikdaj tudi potuha za neodgovorno delo nekaterih sodnikov, kar le še utrjuje negativno javno mnenje o sodiščih« (Petrovčič 2005, 132).

Tudi poslanec Miro Petek (SDS) zagovarja idejo, da bi bilo treba trajni sodniški mandat ukiniti, vendar pričakuje, da bodo vse nadaljnje razprave potekale v smeri ohranitve trajnega sodniškega mandata, a s preizkusno dobo (Dnevnik 2005).

---

³ Da se to lahko zgodi oziroma se je že zgodilo, lahko vidimo iz primera volitev kandidatke za članico stalnega arbitražnega sodišča v Haagu. Za mesto je kandidirala dr. Škrkova, vendar v državne zboru ni bila izvoljena. Poslanska skupina Nove Slovenije je svojo nepodporo dr. Škrkovi utemeljila, da je bila dr. Škrkova med tistimi ustavnimi sodniki, ki so se izrekli za zadržanje izvajanja Zakona o zaprtju trgovin ob nedeljah in praznikih. To je samo eden od primerov, ki nazorno prikazuje izkoriščanje vpliva in moči politike na volitve sodnikov, zato je vsekakor nujno, da se to prepreči in da se v prihodnosti spremeni postopek volitev oziroma imenovanj sodnikov v Sloveniji (Dossier korupcija 2005).

Podobno meni tudi poslanec SNS Zmago Jelinčič, ki je bivšega pravosodnega ministra Lovra Šturma pozval, naj sprejme ustrezno zakonodajo, ki bo omejila trajanje sodniškega mandata in tako doprinesla k večji kakovosti in nepristranskosti slovenskega sodstva (Dnevnik 2008). Zaradi neomejenega trajanja mandata si sodniki po mnenju Jelinčiča lahko privoščijo marsikaj. Zato bi po mnenju poslanske skupine SNS omejitev trajanja sodniškega mandata doprinesla k bolj kakovostnemu, učinkovitejšemu, nepristranskemu in poštenemu delu slovenskih sodnikov. Ker ustavne sodnike imenuje državni zbor, bi moral ta imeti pravico, da kakšnega sodnika tudi predčasno odpokliče in ga zamenja (Slovenska tsikovna agencija 2007a)⁴.

Prav tako je k omejitvi sodniškega mandata pozival (sedaj že bivši) poslanec SNS Sašo Peče, ki se je zavzel, da bi prišlo do ustavnih sprememb, a v smislu preizkusne dobe za opravljanje sodniške funkcije (Dnevnik 2005).

V NSi so glede spreminjanja ustave bolj konservativni in ne podpirajo tega, da bi se trajni mandat sodnikov ukinit. Po njihovih besedah so zadržani do posega v ustavo, vendar pa menijo, da je ureditev področja sodnih zaostankov zadosten razlog za spremembo ustave. Slovenija je namreč prejela že preko 200 sodb Evropskega sodišča za človekove pravice, kar trenutno pomeni preko 700.000 evrov odškodnin. Zaradi zagotavljanja pravice do sojenja v razumnem roku bi bilo zato treba zagotoviti možnost izvolitve začasnih sodnikov s preizkusnim mandatom in obenem ne poseči v trajni mandat obstoječih sodnikov (Slovenska tsikovna agencija 2007b).

7.4 Zagovorniki trajnega sodniškega mandata v slovenskem parlamentu

Po mnenju vodje poslanske skupine SD Mirana Potrča je trajni mandat »eden od temeljev neodvisnosti sodstva, s tem pa tudi delitve oblasti na tri samostojne in relativno

---

⁴ Poleg tega je poslanec SNS Zmago Jelinčič v pisni poslanski pobudi ministru za pravosodje Lovru Šturmu marca letos predlagal tudi, naj tistim sodnikom, ki so odločali v sodnih postopkih, v katerih je prišlo do sodnih zaostankov, zaradi katerih je Evropsko sodišče za človekove pravice Sloveniji naložilo plačilo odškodnin zaradi kršenja temeljnih človekovih pravic in svoboščin, preneha sodniška funkcija (Slovenska tsikovna agencija 2007).

neodvisne veje. Ukinitvev trajnega sodniškega mandata bi pomenila vračanje slovenske demokracije daleč nazaj, saj bi odprla možnost neposrednega političnega vpliva na sojenje v konkretnih zadevah. Mi ukinitvi trajnega sodniškega mandata zato odločno nasprotujemo« (Petrovčič 2005).

Na splošno v SD menijo, da ni treba spreminjati ustave. Za rešitev problematike bi bilo po njihovem mnenju treba najprej zasesti vsa prosta sodniška mesta in po potrebi sistemizirati tudi nova. Na sodiščih bi bilo treba predvsem zaposliti potrebno število strokovnih sodelavcev in sodniških pomočnikov, ki bi sodnike razbremenila mnogih nepotrebnih administrativnih opravil (Slovenska tsikovna agencija 2007b).

Podobno tudi Marko Pavliha, LDS, meni, da gre pri željah po ukinitvi trajnega mandata predvsem za željo po discipliniranju sodnikov (Petrovčič 2005). Bivši vodja poslanske skupine LDS Anton Rop je izrazil prepričanje, da je za delovanje pravne države nujen trajni mandat sodnikov, bivši predsednik stranke Jelko Kacin pa je vse predloge o omejitvi sodniškega mandata ocenil kot odmik od samostojnosti pravosodne veje oblasti in poskus politizacije pravosodja in dodal, da gre pri predlogih za omejitev trajnega mandata in uvedbo preizkusnega mandata zgolj za »pesek v oči, da bi se krivce za sodne zaostanke iskalo drugje, vsekakor pa zunaj vlade« (Slovenska tsikovna agencija 2006).

Tudi v stranki Zares ne pristajajo na omejitve oz. ukinitvev trajnega sodniškega mandata, se pa zavzemajo za spremembo tistega dela ustave, ki določa način podeljevanja mandatov, in sicer naj sodnikov ne bi več imenoval državni zbor, pač pa predsednik republike (Zares 2009).

Omejitve trajnega sodniškega mandata prav tako ne podpirajo v stranki DeSUS. Takšna rešitev namreč po njihovem mnenju ni sprejemljiva, saj bi po preteku petih letih začasnega mandata vsakokratna oblast v državnem zboru sodnike volila glede na njihove pretekle odločitve (Slovenska tsikovna agencija 2006).

Po besedah Josipa Bajca (SLS) stranka ne podpira predloga za spremembo ustave v zvezi s trajnim mandatom. Po njegovem mnenju obstajajo druge možnosti, ki bi pripomogle k boljšemu sodstvu, predvsem področna zakonodaja in ne sprememba ustave. To bi bil lahko namreč predmet argumenta tudi o morebitnih prihodnjih potrebah po spreminjanju ustave »za dnevne potrebe« (Slovenska tsikovna agencija 2007b).

Kot smo že zapisali, so se argumenti političnih strank za omejitve trajnega sodniškega mandata konkretizirali v treh poizkusih spremembe tistega dela ustave, ki ureja to področje. Vsi trije so bili neuspešni, vsem pa je skupno, da so predvidevali uvedbo preizkusnega mandata oz. dodatnega mandata »za določen čas« (predlog iz leta 2006). Ti predlogi so zanimivi za našo analizo, saj nam omogočajo vpogled v argumente zagovornikov omejitve trajnega mandata in s tem njegove glavne pomanjkljivosti, kot jih vidijo omenjeni zagovorniki.

7.5 Predlogi za spremembo ustave

- ***Predlog vlade RS iz leta 2001***

Uvedba preizkusnega mandata je bila prvič predlagana v predlogu za spremembo ustave leta 2001. Vlada je med drugim predlagala spremembo 129. člena ustave, po katerem naj bi se sodnik najprej imenoval za dobo petih let, v petem letu pa bi se lahko imenoval v trajno sodniško funkcijo. Vladni predlog je prav tako predvideval, da sodnike ne bi več imenoval državni zbor, pač pa na predlog sodnega sveta predsednik republike. (Debelak 2006, 15).

Predlog je strokovna komisija pri ustavni komisiji državnega zbora ocenila kot ne dovolj kakovosten in premalo domišljen, vendar primeren za nadaljnjo obdelavo. Predvsem je bilo nedoločeno, ali se ustanova sodnika na preizkušnji nanaša samo na sodnike okrajnih sodišč ali pa kar na vse sodnike. Druga pomanjkljivost predloga pa je bilo dejstvo, da ni bilo točno določeno, ali bo sodnik po petih letih v resnici izvoljen v trajni mandat, pa četudi bi delal kakovostno in bi bila ocena njegovega dela pozitivna. Sedanja zakonska ureditev je tako nedvomno boljša od predlagane, tudi zato, ker po

sedanji ureditvi sodniku, ki prejme negativno oceno sodniške službe, preneha sodniška funkcija že v drugem letu njenega opravljanja, v novem sistemu pa bi se to zgodilo šele v petem letu (Pavčnik 2002).

- ***Predlog skupine poslancev iz leta 2005***

Decembra 2005 je predlog za spremembo ustave, ki predvideva uvedbo preizkusnega mandata za sodnice in sodnike, vložila tudi skupina poslancev državnega zbora (Poročevalec DZ RS 2005). Predlog predvideva osemletni preizkusni mandat, pri čemer ohranja pristojnost državnega zbora za volitve sodnikov. Ustavna sprememba bi po mnenju predlagateljev povečala nadzor nad sodniškim delom in zmanjšala varnost sodniške nedotakljivosti, kar bi bistveno pripomoglo k boljši organiziranosti slovenskih sodišč in posledično k zmanjšanju sodnih zaostankov. Predlagana sprememba je bila sicer dokaj nejasna in je puščala odprtih veliko vprašanj in dvomov v neodvisnost sodstva. Predvsem ni bilo jasno, kdo sodnike imenuje v preizkusni mandat niti kdo naj bi jih kasneje izvolil v trajnega. Po predlagani spremembi naj bi to ostal DZ, saj predlagatelji niso predlagali tudi spremembe 130. člena, ki navedeno vprašanje ureja (Debelak 2006).

Kot izhaja iz navedenih argumentov, je predlagana rešitev dokaj slaba, saj je osemletni preizkusni mandat predolg, ohranitev državnega zbora kot pristojnega za volitve sodnikov pa bi pomenila, da bi bili v preizkusnem mandatu sodniki na politični, ne pa na strokovni preizkušnji. Predlagana ureditev tudi nikakor ne bi spodbujala izobraženih in strokovno usposobljenih pravnikov, da bi se odločali za opravljanje sodniške službe, ampak prej nasprotno (Debelak 2006, 15).

- ***Predlog vlade 2006***

Maja 2006 je vlada podala predlog za spremembo 129. člena ustave, ki določa trajno sodniško funkcijo. Predlog je bil podan v okviru programa Lukenda, ki je bil uveden z namenom zmanjšanja sodnih zaostankov. V obrazložitvi je predlagatelj navedel, da bi z uvedbo sodnikov za določen čas zagotovili uresničevanje ustavne pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja.⁵

---

⁵ Za odpravo sodnih zaostankov je ministrstvo pripravilo projekt Lukenda, ki predvideva vrsto ukrepov, med temi tudi spremembe nekaterih zakonov, ki zagotavljajo učinkovitejše delo sodišč s ciljem odprave

V obrazložitvi predloga je vlada navedla, da se s predlagano spremembo ohranja dosedanja ustavna ureditev trajnega mandata sodnikov, ki zagotavlja neodvisnost sodnika (Divjak, 2006). Sodnikom s trajnim mandatom naj bi v pomoč priskočili sodniki »za določen čas«, obenem pa je vlada zavrnila predlog za poskusni mandat sodnikov. Začasni sodniki bi po petih letih lahko kandidirali v trajni mandat in ne bi bili izpostavljeni ponovni izvolitvi v državnem zboru. O njih bi odločal sodni svet in imeli bi prednost pred drugimi kandidati (Šturm 2006, 1–3).

Predlog torej ohranja temeljno načelo, da (tudi) sodnike z omejenim mandatom voli državni zbor na predlog sodnega sveta, vendar pa poenostavlja postopek pri morebitnem kandidiranju sodnika, ki je bil izvoljen za dobo petih let (Divjak 2006).

Tudi zadnji predlog za spremembo ustave je doživel neuspeh, saj je strokovna skupina v mnenju, ki ga je podala na predlog, zapisala, da zaradi trenutnih težav s sodnimi zaostanki ne kaže spreminjati ustave. Po omenjenem predlogu bi dobili tri vrste sodnikov, in sicer sodnike s trajnim mandatom, z omejenim mandatom in tiste, ki bi jih sodni svet imenoval v trajni mandat, če bi v treh letih po prenehanju omenjenega mandata kandidirali zanj (Roblek 2006). Tudi slovensko sodniško združenje je izrazilo nasprotovanje spremembam, saj bi po njihovem mnenju dvojni režim trajanja sodniške funkcije in dvojni režim vstopanja v trajni sodniški mandat slabil samostojnost in neodvisnost sodstva (Koritnik 2006).

7.6 Analiza argumentov za ukinitvev oz. omejitvev trajnega mandata in argumenti za ohranitev trajnega sodniškega mandata

Argumente zagovornikov ukinitvev oz. omejitvev trajnega sodniškega mandata bi lahko strnili v naslednje temeljne poudarke:

Trajni sodniški mandat je potrebno omejiti, saj sodnikom omogoča preveč samovolje pri njihovem delu in ustvarja posebno sodniško kasto. Zaradi trajnega mandata je storilnost sodnikov nižja, saj njihovo delovno mesto ni

---

sodnih zaostankov na sodiščih in tožilstvih do 31. decembra 2010. Za doseg tega cilja pa bo v tem obdobju treba zagotoviti tudi dodatne zaposlitve sodnikov. Optimalna rešitev je zaposlitev sodnikov za določen čas, naslednja pa zaposlitev sodnikov za nedoločen čas, za kar pa ni potrebna sprememba ustave (Delo 2006).

pogojeno z njihovo delovno učinkovitostjo, kar vodi do vedno večjih sodnih zaostankov. Sodnike postavlja državni zbor, zato bi le-ta prek omejenega mandata moral imeti tudi pravico, da jih odpokliče (Jelinčič v Slovenska tsikovna agencija 2007a).

Trajni mandat v Sloveniji seveda ne pomeni nedotakljivosti in neodgovornosti sodnikov. Kljub ustavno zagotovljenemu trajnemu mandatu je lahko sodnik v Sloveniji razrešen, če krši ustavo ali huje krši zakon, prav tako pa mu lahko sodniška funkcija preneha, če iz ocene sodniške službe izhaja, da le-ta ne ustreza. V vsakem primeru pa sodniku preneha mandat v letu, ko dopolni 70. leto starosti (Debelak 2006, 15).

Tudi Kersnik poudarja, da je ena izmed pozitivnih strani omejenega mandata dejstvo, da v prejšnjem sistemu sodnik ki ni strokovno dobro opravljal svojega dela, ni bil več izvoljen. Zato ni bilo treba predpisati nobenega disciplinskega postopka. Praktično je prvostopenjske sodnike strokovno nadziral predsednik okrožnega sodišča, ki je bil hkrati instančni sodnik občinskim sodnikom, strokovni pregled nad delom svojih sodnikov pa je imel s tem, ko je pregledoval vse zadeve, vrnjene z vrhovnega sodišča, hkrati pa se je udeleževal sej na vrhovnem sodišču v Ljubljani (Kersnik 2009).

Trajni mandat sodnika zagotavlja delovno razmerje na nedoločen čas in daje sodniku neko zagotovilo, da ne bo preganjan za svoje strokovne odločitve. Tudi sodniki vidijo pozitivno stran trajnega mandata v tem, da ni političnega, a strokovno neutemeljenega linča sodnikov v parlamentu in medijih. Do tega bi lahko prihajalo, ker sodijo v sporih ali obtožbah različnim strankam, in nezadovoljne stranke bi zlorabljale take postopke, in to stranke same ali v sodelovanju s strankarskimi predstavniki (Kersnik 2009).

Zakonsko so torej zagotovljeni zadostni mehanizmi za preverjanje sodnikovih spodobnosti za delo in tudi trajni mandat ni absolutno in nedotakljivo trajen. Vprašanje pa je, kako zagotoviti, da bodo v trajni mandat res imenovani le tisti sodniki, ki si to zaslužijo. Pred izvolitvijo oziroma imenovanjem v trajni mandat je primerno, da se vsak sodnik ustrezno izobrazí in izkaže. To je moč doseči z bolj izpopolnjenim sistemom izobraževanja in (ali) pa z uvedbo t. i. preizkusnega mandata za sodnice in sodnike.

Ob trajnem sodniškem mandatu je potrebno uvesti institut preizkusnega mandata. S tem bi dosegli, da bi bili v trajni mandat imenovani le preverjeni sodniki, ki si to resnično zaslužijo in ki so dovolj izkušeni, da so lahko nosilci take funkcije in odgovornosti (Debelak 2006, 15).

Kot kompromisna rešitev med trajnim in omejenim sodniškim mandatom se pojavlja zamisel o uvedbi preizkusnega mandata za sodnike, ki ima v strokovni javnosti kar veliko podporo. Načeloma se z uvedbo preizkusnega sodniškega mandata strinja velika večina pravnih strokovnjakov in tudi sodni svet je do tega predloga izrazil pozitivno stališče, vsi pa pri tem vnovič opozarjajo na neprimernost volitev sodnikov v državnem zboru, ki bi bila še bolj nesprejemljiva ob uvedbi preizkusnega mandata za sodnike (Glušič Terbovc 2005, 22).

V Evropski listini o zakonski ureditvi položaja sodnikov zasledimo, da listina načeloma ne nasprotuje preizkusnemu sodniškemu mandatu, priporoča pa, da je ta mandat čim krajši pred sprejemom v trajno sodniško službo, da sme o sprejemu oz. nesprejemu kandidata v sodniško službo odločati samo neodvisen organ, oziroma da taka odločitev ne sme biti sprejeta, ne da bi ta organ podal predlog ali priporočilo ali predhodno mnenje o tem. Sodni svet ja v svojem stališču z dne 18. 05. 2006 zapisal, da predlaga zakonodajalcu, naj razmisli o dodatni zaostritvi kriterijev za izvolitev v trajni sodniški mandat oziroma o uvedbi preizkusnega mandata pred izvolitvijo v trajni mandat. Ob tem posebej opozarja na to, da je tudi znotraj trajnega mandata mogoč učinkovit nadzor kakovosti in obsega sodniškega dela (Sodni svet 2005a).

Vendar pa je tudi zamisel o preizkusnem sodniškem mandatu močno vprašljiva.

Uvedba instituta sodnika z omejenim mandatom bi uveljavila sporno »dvojnost« sodnikov, zato pri sodniku z omejenim mandatom ne bi bilo enako trdnih zagotovil za njegovo neodvisnost kot pri sodnikih s trajnim mandatom. V vsakem primeru bi uveljavitev instituta sodnika z omejenim mandatom pripeljala do sodnikov dveh vrst (Roblek 2006).

Predlog o preizkusnem mandatu zavračajo tudi sodniki. Po njihovih besedah kandidati za sodnike namreč prihajajo iz vrst strokovnih sodelavcev, ki se morajo izkazati z resnim, uspešnim in strokovnim delom na sodišču, zunanji kandidati pa se z delom preverijo v praksi (npr. odvetniki) in so dovolj znani po strokovni in osebnostni plati, da ustrezajo izboru. Mladi sodniki so vsako leto na ocenjevanju delovne in strokovne sposobnosti in so že v prvih letih predlagani v razrešitev. Zato ni nobene potrebe po omejenem mandatu (Kersnik 2009).

Nadalje je zamisel o preizkusnem mandatu v slovenskem ustavnem redu sporna tudi zaradi dejstva, da sodnike na predlog sodnega sveta imenuje državni zbor. V primeru uvedbe preizkusnega mandata bi bilo to še bolj sporno, saj bi bil državni zbor tisti, ki bi odločal o tem, kateri sodniki so primerni za imenovanje v trajni mandat in kateri ne. To pa je ponovno položaj, ki bi lahko močno omejil neodvisnost sodstva in omogočil potencialne pritiske nanj s strani raznih političnih struktur.

Na to opozarjajo tudi nekatere politične stranke v slovenskem parlamentu. Po mnenju Zares so, glede na mnenja raznih mednarodnih organizacij (npr. posvetovalni sodniški svet pri Svetu Evrope, Open Society Institut itd.), sedanje volitve sodnikov v državnem zboru sporne oziroma problematične, saj predstavljajo grožnje politični neodvisnosti sodnikov, zato bi morali razmisliti tudi o prenosu pristojnosti za izvolitev oziroma imenovanje sodnikov, in sicer z državnega zbora na predsednika republike. S tem bi ob upoštevanju ustavnega položaja predsednika republike ter njegovih pristojnosti upoštevali tako načelo delitve oblasti kot načelo ljudske suverenosti (nosilec oblasti je ljudstvo, ki na neposrednih in splošnih volitvah voli predsednika republike) in odpravili tveganje politizacije sodstva (Zares 2009).

Podobno mnenje imajo tudi v stranki SD, kjer poudarjajo, da se je sicer možno pogovarjati o preizkusni dobi za sodnike, vendar le pod pogojem, da ne bi bili po zaključku te dobe sodniki odvisni od politične večine v parlamentu. Tako bi po mnenju Mirana Potrča morali s tem v zvezi oblikovati predlog, po katerem bi imenovanje sodnikov opravil npr. predsednik države (Dnevnik 2005).

7.7 Sklep analize

Iz vsega povedanega lahko sklepamo, da je trajni sodniški mandat pomemben element demokratične in pravne države in da dosedanji neuspešni poizkusi njegove omejitve strokovno niso utemeljeni. Izhajajo predvsem iz trditve, da je za večino aktualnih in akutnih problemov slovenskega sodstva (sodni zaostanki, odpoved oz. propad nekaterih odmevnih sodb ...) krivo sodstvo samo, ki naj bi bilo neučinkovito in neproduktivno zaradi pretirane zaščite sodnikov, ki jim jo omogoča trajni mandat.

V naši analizi smo pokazali, da trajni mandat ni sredstvo za pretirano zaščito sodnikov. Sodniki so kljub trajnemu mandatu podvrženi strokovni presoji in zanje prav tako obstajajo vzvodi, na podlagi katerih jih je moč razrešiti. Trajni mandat jim le omogoča, da so pri svojem delu neodvisni od potencialnih pritiskov politike in raznih interesnih skupin. Nenazadnje imamo Slovenci to »srečo«, da smo še pred nedavnim izkusili tudi ureditev z omejenim sodniškim mandatom, katere izkušnje so pokazale, da je sodstvo v taki ureditvi še bolj neučinkovito, saj pogosto služi le eni strani.

Trajni sodniški mandat je torej nedvomno pomembna pridobitev demokratizacije slovenske države. Kljub temu pa ni odveč poudariti, da so v slovenskem ustavnem redu ohranjeni določeni ostanki skupščinskega sistema, ki so vprašljivi in ki bi jih v prihodnosti morda veljalo odpraviti. Eden takih je nedvomno že omenjena ureditev, po kateri sodnike v trajni mandat imenuje državni zbor, s čimer vsakokratna parlamentarna večina še vedno lahko vpliva na sodno vejo oblasti.

Trajni sodniški mandat je tudi po mnenju večine strokovnih komentatorjev element, ki bistveno pripomore k neodvisnosti delovanja sodstva in učinkoviti pravni državi. Po mnenju profesorja za ustavno pravo na ljubljanski pravni fakulteti Igorja Kaučiča tako do zdaj še nihče ni dokazal, da bi bil trajni sodniški mandat vzrok za težave v sodstvu, kot so na primer sodni zaostanki. Omejitev sodniškega mandata bi bila nujno povezana s ponovno izvolitvijo sodnika, kar bi njegovo neodvisnost ožilo. Ko bi se namreč zamenjala oblast, ta ne bi izvolila sodnika, ki ni po njihovi volji (Dimnik 2008).

Podobno poudarja tudi sodni svet, ki opozarja, da je kljub vsem kritikam trajni mandat bistvena predpostavka neodvisnega in kakovostnega sodnika ter je značilen za veliko

večino sodobnih demokratičnih družb (Sodni svet 2006, 1).

Trajni mandat je tista lastnost, ki loči sodnike od političnih funkcionarjev, ki morajo po preteku mandata na volitve. Edinole trajni mandat jim omogoča, da so pri svojem delu oz. opravljanju sodniške funkcije neodvisni in vezani zgolj na ustavo in zakon, ne pa na politična ali druga navodila. Ali po besedah Matevža Krivica, »trajni sodniški mandat je povsod po demokratični Evropi samoumeven temeljni kamen sodniške neodvisnosti« (Krivic 2001, 48).

8 ZAKLJUČEK

Ko govorimo o demokratični državi, imamo največkrat v mislih pravice, ki so postale univerzalno priznane v 18. stoletju, predvsem v politični misli takratnih t. i. razsvetljencev, in ki so se udejanjile skozi dve najpomembnejši revoluciji 18. st., to je skozi ameriško in francosko, in ki so bile zapisane v deklaracijah oz. konvencijah, ki so izšle iz omenjenih revolucij. Vsi ljudje imajo osnovne in neodtujljive pravice in dolžnost države in oblastnih organov je, da te pravice ščitijo.

Spoštovanje pravic državljanov je tako dandanes najpomembnejši dejavnik, ki določa demokratičnost neke države, zato sta pojma demokratična in pravna država neločljivo povezana, demokratičnost pogojuje pravno državo in obratno. Le pravna država je taka, ki demokratične norme izvaja tudi v praksi in skrbi, da ne prihaja do zlorab državne oblasti, bodisi v odnosu do posameznika (ali skupin posameznikov) oz. državljanov bodisi v odnosu, kjer bi ena veja oblasti prevzela nesorazmeren del moči v odnosu do drugih dveh.

Ločitev državne oblasti na tri veje in njihova medsebojna neodvisnost je ena izmed temeljnih značilnosti sodobnih demokracij in njihov predpogoj. Oblast se razdeli na izvršno, zakonodajno in sodno, sistem pa zagotavlja, da druga drugo nadzorujejo in omejujejo. Konkretni primeri, ko ena izmed vej postane dominantna v odnosu do drugih dveh, nazorno pričajo o tem, kaj se zgodi, ko sistem ne deluje več. Totalitarni režimi in diktature 20. stoletja (nacizem, fašizem, socializem, Frankova Španija, Salazarjeva Portugalska ipd.) so pravzaprav vse po vrsti poteptale načelo delitve oblasti v prid večje moči izvršilne veje, ki je pridobila praktično neomejeno moč, kar je vodilo do dejansko neomejene oblasti in mnogih zlorab ter posledično tudi kršenja človekovih pravic.

Tudi politični sistem bivše SFRJ v svoji ustavni ureditvi ni poznal oz. ni uvedel klasičnega demokratičnega načela delitve oblasti. Slednja je sicer resda izhaja iz ljudstva, ki je svoje predstavnike delegiralo v množico predstavniških teles s skupščino na vrhovni ravni, vendar pa je ta neposredna participacija, ki naj bi jo zagotavljal delegatski sistem, zvedenela že po nekaj ravneh oz. delegiranjih. Predvsem pa skupščinski sistem bivše SFRJ ni poznal bistvene ločitve med zakonodajno in izvršno

vejo oblasti, kar je posledično pripeljalo do tega, da je izvršna oblast postala dominantna in najmočnejša veja v političnem sistemu.

Vse to je seveda vplivalo tudi na delovanje sodnega sistema. Sodstvo v SFRJ je bilo formalno sicer neodvisno, vendar pa je v praksi prihajalo do zlorab, omejitev in pritiskov na sodni sistem. Sodniki niso bili le pravni strokovnjaki, pač pa se je od njih pričakovala tudi velika mera družbene odgovornosti in politične primernosti. Kaj je to dejansko pomenilo, sicer nikjer ni bilo določeno, vendar pa je bil to pomemben vzvod, prek katerega je vladajoča politika kontrolirala sodnike in odločala o njihovem (ne)imenovanju.

Z vsem tem je povezan še naslednji vzvod, prek katerega je socialistična oblast lahko vplivala na sodstvo, in sicer omejeni mandat. Potrebo po uvedbi omejenega mandata je bivša ustava sicer opravičevala z dejstvom, da vsa oblast izhaja iz ljudstva in da morajo biti sodniki kot vsi javni funkcionarji podvrženi preverbi in kontroli v obliki elekcije, pri tem pa je pozabila, da sodnike ni volilo ljudstvo, pač pa skupščina oz. njeni odbori. Omejeni mandat je tako bistveno posegel v neodvisnost sodstva, saj je vladajoči politiki omogočil, da je sodnika, ki ni odgovarjal določenim kriterijem, po izteku mandata enostavno zamenjala oz. ga ni ponovno potrdila. Seveda je jasno, da so bili ti kriteriji ne samo strokovni, pač pa tudi že omenjeni kriteriji politične primernosti. Tudi naš sogovornik v intervjuju je omenil, da so bili pogosti primeri, ko se pritožbe na sodbe sodnikov niso vlagale in reševale na sodiščih, pač pa na organih, ki so sodnike volili.

Bivši sistem je tako jasno pokazal, da omejeni mandat sodnikov vpliva na njihovo neodvisnost in samostojnost ter omogoča raznorazne pritiske na njihovo delo in sodbe s strani izvršne veje oblasti ter s tem onemogoča delovanje pravne države.

Nova demokratična Ustava RS je v slovenski ustavnopravni red prinesla trajni sodniški mandat kot eno izmed bistvenih sestavin demokratične države. Če smo v prejšnjem sestavku opozorili na pomanjkljivosti omejenega sodniškega mandata v SFRJ, pa bi lahko za trajni sodniški mandat rekli, da je element sodnega sistema, ki slednjemu zagotavlja neodvisnost in ločenost od ostalih dveh vej oblasti. Sodniki so pri svojem delu tudi dejansko neodvisni in niso podvrženi nobeni kontroli (razen strokovni) v obliki reelekcije in s tem možnim pritiskom, ki bi jih lahko vršila izvršna (ali zakonodajna) veja

oblasti. S tem je zagotovljena neodvisnost sodstva, kar posledično vodi do pravne države in zaščite vseh državljanov. Trajni mandat je tako pravica državljana in ne sodišča, saj varuje šibkejšega, torej posameznika v razmerju do oblastnih organov.

S tem sem potrdila svojo hipotezo, trajni mandat dejansko je element pravne države, ki zagotavlja nepristranskost in neodvisnost sodstva in ga s tem ščiti pred možnimi vplivi ter pritiski drugih vej oblasti.

Kljub temu da je nova ustava s trajnim sodniškim mandatom omogočila neodvisnost sodnikov, je v trenutni ustavni ureditvi še vedno moč najti elemente, ki so bežen ostanek skupščinskega sistema in ki še vedno omogočajo vsaj delno kontrolo nad sodno vejo oblasti. Predvsem je tu treba omeniti ureditev, po kateri sodnikom mandat še vedno imenuje oz. podeli državni zbor kot nosilec zakonodajne veje in ne predsednik republike ali/oz. sodni svet, kot je praksa v večini demokratičnih držav. Poleg tega je vprašljiva tudi sestava sodnega sveta, ki sodnike predlaga, saj je slednja večkrat tema mnogih političnih razprav in poizkusov politike, da bi v sodnem svetu pridobila večji vpliv.

Seveda to niso edini pritiski, katerim je izpostavljeno slovensko sodstvo. Tako v strokovni, politični in laični javnosti je zadnje čase pogosto moč slišati zahteve po ukinitvi trajnega mandata, ki naj bi pretirano ščitil sodnike in ustvarjal neko ločeno sodno kasto. Omenjeni pritiski izvirajo tako iz želje politike po večji kontroli sodstva kot iz splošnega nezadovoljstva s sodnim sistemom, ki naj bi bil neučinkovit, za kar naj bi bil kriv trajni sodniški mandat.

Mislím, da sem v svojem diplomskem delu dokazala, da so omenjeni napadi na trajni sodniški mandat povsem brezpredmetni in pravzaprav obsojeni na neuspeh. Trajni sodniški mandat je pomembna pridobitev na poti k večji demokratičnosti države in kakršni koli napadi nanj ter poizkusi spremembe so bolj posledica pomanjkljive politične kulture kot pa strokovnih in preišljenih političnih razprav.

9 LITERATURA

1. Arah, Janko. 1993. Kakšen pravni sistem imamo!. *Pravna praksa* 12 (7): 1.
2. Bavcon, Ljubo. 2005. Neodvisni sodnik-pogoj za našo svobodo in pravno varnost. *Pravna praksa* 38 (24): 3.
3. Breznik, Janez, Jadranka Sovdat in Zvonko Fišer. 1994. *Predpisi o sodstvu in državnem tožilstvu s komentarjem*. Ljubljana: UR R Slovenije.
4. Brezovšek, Marjan, Miro Haček in Milan Zver. 2008. *Organizacija oblasti v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Debelak, Matjaž. 1996. Preizkusni mandat za sodnice in sodnike. *Pravna praksa* 25 (4): 15–16.
6. ---. 2006. *Volitve oziroma imenovanje sodnic in sodnikov ter njihova mandatna doba*. Magistrski delo. Ljubljana: Pravna fakulteta.
7. *Delo*. 2006. Začasni sodniški mandat nima podpore, 15. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/o136667> (23.september 2009).
8. Dimnik, Lucija. 2008. *Trajni sodniški mandat ni vzrok težave v sodstvu*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/290457> (10. september 2009).
9. Divjak, Uroš. 2006. *Sodniški mandat*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
10. Djukić, M. 1971. Partijska odgovornost sodnika. *Teorija in praksa* 8 (11): 1653–1654.
11. *Dnevnik*. 2005. Sodniški mandat s preizkusno dobo?. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/143942> (22.september 2009).
12. Dragoš, Srečo. 1999. Civilna družba in država. *Socialno delo* 38 (3): 151–173.
13. Ogrizek, Dušan. 1999. Evropska listina o zakonski ureditvi položaja sodnikov. *Pravna praksa* 16: I–VIII.

14. *Evropska pravosodna mreža v civilnih in gospodarnih zadevah*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_gre_sl.htm) (1. september 2009).
15. Globevnik, Josip. 1971. Pravosodni sistem in sodna funkcija federacije. *Teorija in praksa* 8 (4): 435–437.
16. Glušič Terobvc, Teodora. 2005. Sodniki – kamen spotike?. *Pravna praksa* 49–50 (24): 5–6.
17. Grad, Franc, Igor Kaučič, Ciril Ribičič in Ivan Kristan. 1996. *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: UR R Slovenije.
18. Grgič, Tomo. 1987. O nekaterih manj obravnavanih vprašanih volitev. *Teorija in praksa* 24 (1–2) 96–98.
19. Guarnieri, Carlo in Patrizia Pederzoli. 2002. *The power of judges: a comparative study of courts and democracy*. New York: Oxford University Press.
20. Igličar, Albin. 1996. Slovenski parlament – izkušnje in perspektive. V *Politološki dnevi*, ur. Marjan Brezovšek, 143–156. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
21. Jerovšek, Tone. 1998. Ustavno sodstvo in funkcija sodstva v luči (potrebni?) ustavnih sprememb. *Podjetje in delo* 6 (24): 1200–1211.
22. Jerovšek, Tone, ur. 2001. *Ustavna ureditev sodstva*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo.
23. Justin, Ivan. 1982. *Pravosodje v SFRJ*. Maribor: Višja pravna šola.
24. Kandić, Ljubica. 1973. *Praktikum iz opšte istorije države i pravo*. Beograd: Novinarska ustanova Službeni list.
25. Karakaš, Aleksander. 1996. Kako (p)ostati sodnik? *Pravna praksa* 15 (15): 34–35.
26. Kaučič, Igor in Franc Grad. 2000. Ustavna ureditev Slovenije. *Gospodarski vestnik* 18 (23/24): 43.
27. Kersnik, Mihael. 2009. Intervju z avtorico. Mojstrana, 14. september.
28. Kocjančič, Rudi, Ciril Ribičič, Franc Grad in Igor Kaučič. 1998. *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Visoka upravna šola.
29. Koritnik, Boštjan. 2006. Ustavno sodstvo in pravo EU. *Pravna praksa* 25 (38): 26.

30. Kristan, Ivan. ur. 1984. *Federalizem in ustavno sodstvo v Jugoslaviji*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
31. Krivic, Matevž. 2001. Primitivni napadi na trajni mandat. *Mladina*, 24. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/tehdnik/200124/clanek/kolumna24/> (13. september 2009).
32. *Mandat sodnikov*. Dostopno prek: <http://www.sodnisvet.si/default.asp?k=ssnews&ssnewsid=14> (13. september 2009).
33. Mavčič, Arne. 2001. *Ustavno sodišče Republike Slovenije*. Ljubljana: Ustavno sodišče Republike Slovenije.
34. Ministrstvo za notranje zadeve. 2009. *Pravosodni sistem*. Dostopno prek: http://www.mnz.si/si/upl/upr_akad/Pravosodni_sistem.pdf (12. avgust 2009).
35. Novak, Marko. 2003a. Delitev oblasti in sodstvo. *Pravna praksa* 30 (4–9): 31.
36. --- 2003b. *Delitev oblasti: Medigra prava in politike*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
37. *Organizacija sodstva v Evropskih državah*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_gre_sl.htm (13. september 2009).
38. Pavčnik, Marijan in Arne Mavčič. 2000. *Ustavna sodstvo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
39. Pavčnik, Marijan, Miro Cerar in Aleš Novak. 2006. *Uvod v pravoznanastvo*. Ljubljana: UR R Slovenije.
40. Pavčnik, Marijan. 2002. Sodstvo in ustava RS. *Pravna praksa* 21 (35): 4–6.
41. Perenič, Anton. 1996. *Pravo*. Ljubljana: DZS.
42. Petrovčič, Peter. 2005. *Skrajne ideje o sodstvu*. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tehdnik/200537/clanek/slo--sodstvo-peter_petrovcic/ (23. avgust 2009).
43. *Poizkusna doba za sodnike ni preveč dobra rešitev*. 2005. Dostopno prek: <http://www.dossierkorupcija.com/clanek.asp?NewsID=488> (12. junij 2009).
44. SNS. 2005. *Predlog SNS-a o alternativni trajnega mandata je zelo pomanjkljiv*. Dostopno prek: <http://www.dossierkorupcija.com/clanek.asp?NewsID=481> (12. junij 2009).

45. *Predlog za spremembo 129. člena Ustave Republike Slovenije z osnutkom Ustavnega zakona*. 2005. Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije. 111/2005: 3–9.
46. Raičević, Jovan. 1975. *Trideset let socialistične Jugoslavije*. Beograd: NIP MONOS.
47. Ribičič, Ciril. 2002. Sodniki med neodvisnostjo in storilnostjo. *Pravna praksa* 21 (22): 5.
48. Roblek, Janja. 2006. Neznosna lahkost spreminjanja ustave. *Pravna praksa* 25 (18): 3–4.
49. RTV Slovenija. 2006. *Kako je organizirano slovensko sodstvo*. Dostopno prek: http://www.rtvlo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=1&c_id=99640 (13. september 2009).
50. Rupnik, Janko, Rafael Cijan in Božo Grafenauer. 1996. *Ustavno pravo, Splošni del*. Maribor: Pravna fakulteta.
51. Slovenska tiskovna agencija. 2006. *Ustava, sodstvo, stranke*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=f&id=1052446&pr=1> (23. september 2009).
52. --- 2007a. *Poslanci ne podpirajo sprememb ustave na področju sodstva*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=f&id=1140363&pr=1> (23. september 2009).
53. --- 2007b. *Poslanski "ne" sodnikom z začasnim mandatom*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=f&id=1124071&pr=1> (23. september 2009).
54. --- 2007c. *SNS z novo pobudo za omejitev sodniškega mandata*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=f&id=1240552&pr=1> (24. september 2009).
55. *Sodni svet*. 1999. Dostopno prek: <http://www.sodnisvet.si/default.asp?k=ssnews&ssnewsid=14> (3. september 2009).
56. --- 2005a. Dostopno prek: <http://www.sodnisvet.si/default.asp?k=ssnews&ssnewsid=50> (16. junij 2009).
57. --- 2005b. Mandat sodnikov. *Pravna praksa* 41 (16): 3.

58. --- 2006. Sodstvo je velik, vendar zelo občutljiv sistem. *Pravna praksa* 23 (7–8): 1.
59. *Sodstvo Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.sodisce.si/slo/> (12. avgusta 2008).
60. Šinkovec, Janez. 1996. *Pravna, demokratična in socialna država*. Ljubljana: Enotnost.
61. Šturm, Lovro, France Arhar, Konrad Plauštajner, Vesna Rijavec, Ludvik Toplak, Miran Blaha, France Bučar, Janez Čebulj, Mitja Deisinger, Janez Dular, Jože Friedl, Andrej Grasselli, Dunja Jadek Pensa, Klemen Jaklič, Peter Jambrek, Tone Jerovšek, Goran Klemenčič, Mateja Končina Peternel, Barbara Kresal, Arne Mavčič, Miroslav Mozetič, Marko Novak, Metoda Orehar Ivanc, Barbara Pernuš Grošelj, Rajko Pirnat, Miha Ribarič, Jorg Sladič, Jadranka Sovdat, Tatjana Steinman, Marko Šorli, Gorazd Trpin, Miha Trampuž, Grega Virant, Stane Vlaj, Frančiška Zakrajšek, Boštjan Zalar in Boštjan M. Zupančič. 2002. *Komentar Ustave Republike Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije.
62. Šturm, Lovro. 1998. Omejitev oblasti: ustavna izhodišča javnega prava. *Nova revija*. 18(15): 54-55.
63. --- 2006. *Kar je enkrat v ustavi, ni neustavno*. Dostopno prek: http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/intervjuji/19_05_06_Vecer_intervju.pdf (23. avgust 2009).
64. *Trajni mandat sodnikov*. 2005. Dostopno prek: <http://www.sodnisvet.si/default.asp?k=ssnews&ssnewsid=50> (10. september 2009).
65. *Trajni sodniški mandat je potreben ukinitve*. 2005. Dostopno prek: <http://www.dossierkorupcija.com/clanek.asp?NewsID=472> (13. junij 2009).
66. Ude, Lojze. 1993. Sodstvo. *Podjetje in delo* 19 (5–6): 710–722.
67. --- 2003. Sodnik kot nosilec sodne oblasti. *Podjetje in delo* 29 (6–7): 1657–1666.
68. *Uradni list Republike Slovenije* 19/94.
69. *Uradni list Republike Slovenije* 50/97.

70. *Ustava Republike Slovenije*. Ur. l. RS 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006.
71. *Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije*. 1974. Ljubljana: Ur. l. SRS.
72. Vehovar, Urban. 2001. *Sodstvo na Slovenskem: političnosociološki esej o položaju in vlogi sodstva na Slovenskem v času trojnega prehoda*. Ljubljana: FDV.
73. *Vladni portal za otroke in mladino*. Dostopno prek: <http://www.otroci.gov.si>. (13. september 2009).
74. Vovk, Irena. 2001. Trajni mandat je pravica državljanov. *Pravna praksa* 20 (19): 42.
75. *Wikipedia*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Ra%C4%8Dunsko_sodi%C5%A1%C4%8De_Republike_Slovenije (17. avgust 2009).
76. Wohinz, Miha. 1973. Sodstvo in javno tožilstvo v osnutku besedila ustave SR Slovenije. *Teorija in praksa* 10 (5–6): 471–475.
77. Youngs, Raymond. 1998. *English, French and German comparative law*. London, Sydney: Cavendish.
78. *Zakon o rednih sodiščih*, Ur. l. SRS. 10/1977 (7. maj 1977).
79. *Zakon o sodiščih*, Ur. l. RS 19/1994, 45/1995, 26/1999, 38/1999, 45/1999, 28/2000, 26/2001, 56/2002, 16/2004, 73/2004, 23/2005, 72/2005, 100/2005, 49/2006, 127/2006, 27/2007, 67/2007, 94/2007, 101/2007. (10. oktober 2007).
80. Zalar, Aleš, ur. 2001. *Imenovanje sodnikov*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo.
81. Zares. 2009. *Strankarski program*. Dostopno prek: http://www.zares.si/wp-content/uploads/program_v60_1206081.pdf (20. september 2009).

PRILOGE

PRILOGA A: INTERVJU

Intervju sem opravila preko elektronske pošte z gospodom Mihaelom Kersnikom.

1. Prosim za kratko predstavitev vašega dosedanjega sodniškega dela.

Ad 1) Sodniško delo:

Že pred zaključkom študija na Pravni fakulteti Ljubljana (21. 6. 1973) sem s priložnostnim delom pridobival praktična pravna znanja pri odvetniku Francetu Lavtižarju na Jesenicah. Po diplomi sem opravil dveletno sodno pripravništvo na Občinskem sodišču Jesenice in na Okrožnem sodišču Kranj (takrat je bilo tudi instanca za okrajna sodišča). Po opravljenem pravosodnem izpitu (sedaj: pravniškem državnem izpitu) v juliju 1975 sem bil strokovni sodelavec na Občinskem sodišču Jesenice, vse do poziva v JLA. Po končani vojaški obveznosti (11 mesecev) sem bil ponovno strokovni sodelavec na Občinskem sodišču Jesenice, nato pa sem bil izvoljen (1. 2. 1977) za sodnika z osemletnim mandatom na Občinskem sodišču Jesenice.

Kot pripravnik in strokovni sodelavec sem opravljal različna sodna opravila: zaslišanja v okviru občinske preiskave, pod mentorstvom sodnika vodil izvršilne zadeve, nudil pravno pomoč strankam in sestavljal enostavne vloge, pisal osnutke sklepov in sodb za sodnike na kazenskem in pravnem področju.

Kot sodnik sem pričel z delom kot preiskovalni sodnik občinskega sodišča, vodil izvršbo, kasneje vodil zapuščinske postopke.

Ob reorganizaciji sodišč s 1. 1. 1979 smo bili vsi sodniki razrešeni in v ponovnem postopku izvolitve. Po reorganizaciji sodišč (občinska in okrožno je bilo združeno v Temeljno sodišče Kranj z enotami na Jesenicah, v Radovljici, Kranju in Škofji Loki) sem ostal sodnik (z osemletnim mandatom) na Jesenicah in v reševanje so mi bile dodeljene

kazenske in pravnne zadeve. Vodenje dveh postopkov je bilo naporno, vendar dober strokovni izziv. Zaradi velikega povečanja pripada in nerešenih kazenskih zadev (danes moderno rečemo sodni zaostanek) sem bil prerazporejen samo za sojenje na kazenski oddelek. V tem času (do leta 1986) sem dobil v reševanje obsežne in zahtevne zadeve ne samo na Jesenicah pač pa tudi v Kranju (gospodarski kriminal, obtožbe zoper direktorje, kriminalne združbe, ki so izvajale tatvine v gospodarstvu in robo preprodajale po Jugoslaviji, zlorabe carinikov ...). Najbolj odmevna zadeva je bila kazenska zadeva obd. Trobca, ki sem jo sodil v Kranju v ponovljenem postopku in smo bili zadnji kazenski senat, ki smo v Sloveniji izrekli smrtno obsodbo.

Po letu 1980 sem bil izvoljen še za neprofesionalnega sodnika na Sodišču združenega dela Kranj, kjer smo obravnavali delovne spore, odškodnine in druge spore med podjetji.

Z letom 1986 sem s kazenskega področja prešel na pravdno področje, kjer sem reševal vse pravde razen statusnih. V letu 1987, ob izteku mandata, sem bil ponovno izvoljen za sodnika leta 1988, ponovno z osemletnim mandatom.

Z drugo reorganizacijo sodišč s 1. 1. 1995 in ponovno izvolitvijo v trajni mandat sem pričel s sodnim delom na pravdnem oddelku Okrožnega sodišča Kranj. V letih 1996 in 1997 sem ponovno prihajal sodit na Okrajno sodišče Jesenice, ker je bilo veliko pomanjkanje sodnikov. Hkrati sem na okrožnem sodišču sodil v velikih kazenskih senatih peterice in opravljal dežurno preiskovalno službo. Sodni svet mi je zaradi uspešnega dela že 4. 5. 1995 podelil status svetnika, kasneje pa me nagradil še z izrednim napredovanjem. Od 9. 9. 1996 sem bil vodja pravdnega (civilnega in družinskega) oddelka, nato od 1. 2. 2005 vodja samostojnega družinskega oddelka, od 16. 1. 2004 sem bil po določbi ministra za pravosodje imenovan za podpredsednika, od 31. 8. 2006 pa za predsednika Okrožnega sodišča Kranj. Svoje delo moram dokazovati ne samo z uspešnim vodenjem okrožnega sodišča in ostalih okrajnih sodišč na Gorenjskem, pač pa tudi s sojenjem na pravdnem in družinskem oddelku.

2. Kakšne so vaše izkušnje z omejenim mandatom v SFRJ Jugoslaviji in njegovim vplivom na delovanje sodnega sistema? Katere glavne pozitivne in negativne plati bi izpostavili?

Ad 2) Omejeni mandat:

Ko sem prihajal na sodišče, sem sprejemal omejeni mandat kot edino pravilno zadevo, saj nihče ni nikoli omenjal trajnega mandata ali izvolitve do upokojitve ali za nedoločen čas. Zdelo se nam je potrebno, da je vsak sodnik po določenem času podvržen kontroli dela. Že sama izbira sodnika ob prvi kandidaturi je temeljila na dobrem preverjanju ne samo po strokovni plati (ocene, uspeh pri pravosodnem izpitu, ocene sodnikov v času pripravništva), pač pa tudi v ocenjevanju moralne in politične primernosti. Postopke je vodila Socialistična zveza delovnega ljudstva (SZDL) na podlagi zakonskih določil zakona o sodiščih, družbenega dogovora o kadrovske politiki, družbeno dogovorjenih splošnih načel in meril socialistične samoupravne kadrovske politike pri republiški konferenci SZDL ter posebnih meril za kadrovanje sodnikov in nosilce družbenih funkcij v pravosodju. O kandidatih so razpravljali občinski koordinacijski odbori SZDL na podlagi strokovnih mnenj predstojnikov sodišč, mnenj OO Zveze komunistov in OO Sindikatov, ki so potrjene kandidate predlagali v izvolitev občinskim skupščinam.

Dobre strani omejenega mandata so bile v tem, da sodnik, ki ni strokovno dobro opravljal svojega dela, ni bil več izvoljen. Zato ni bilo treba predpisati nobenega disciplinskega postopka. Praktično pa je prvostopenjske sodnike strokovno nadziral predsednik okrožnega sodišča, ki je bil hkrati instančni sodnik občinskim sodnikom, strokovni pregled nad delom svojih sodnikov pa je imel s tem, ko je pregledoval vse zadeve, vrnjene z vrhovnega sodišča, hkrati pa se je udeleževal sej na vrhovnem sodišču v Ljubljani.

Slabe strani pa so bile v tem, da kandidat ni imel nobene možnosti, da bi dobil ustrezno pojasnilo, zakaj ni bil predlagan v izvolitev, ampak le neformalen odgovor v praksi. Nikoli nisem dobro vedel, kako poteka politično (v okviru sindikatov, socialistične zveze in zveze komunistov) ocenjevanje moralne in politične primernosti. Od sodnikov se je

pričakovalo veliko družbeno-politično aktivnost, aktivno spremljanje družbenih odnosov in pojavov v družbi.

Zato so bili primeri v moji praksi, da pri meni ali na sodišču niso intervenirale stranke (kot sedaj v postopku nadzorstvene pritožbe), pač pa odbor SZDL, zveza borcev, sindikat.

Danes so aktivnosti sodnikov pogosto nezdržljive s funkcijo sodnika.

3. Katere so, po vašem mnenju, bistvene pridobitve oz. pozitivni elementi sedanje ureditve, tj. trajnega mandata?

Ad 3) Trajni mandat:

Trajni mandat sodnika zagotavlja delovno razmerje na nedoločen čas, je pa nekaj več, ker ostane ime – sicer sodnik v pokoju tudi po upokojitvi.

Trajni mandat daje sodniku neko zagotovilo, da ne bo preganjan za svoje strokovne odločitve.

Hkrati pa je ob trajnem mandatu v zakonu predpisan disciplinski postopek in določene kršitve sodniških obveznosti, kar je kot Damoklejev meč nad sodniki.

Dobra stran trajnega mandata je v tem, da ni političnega, a strokovno neutemeljenega linča sodnikov v parlamentu in medijih. Do tega bi lahko prihajalo, ker sodimo v sporih ali obtožbah različnim strankam, in nezadovoljne stranke bi zlorabljale take postopke, in to stranke same ali v sodelovanju s strankarskimi predstavniki.

4. Kako bi primerjali prejšnjo in sedanjo ureditev, katere se vam zdijo bistvene prednosti trajnega sodniškega mandata pred omejenim? Se vam zdi, da se je omejeni mandat v prejšnjem sistemu v čimer koli izkazal za učinkovitega oz. ali obstajajo elementi, kjer je morda učinkovitejši in bolj primeren kot pa trajni sodniški mandat?

Ad 4)

Odgovor je pod 2 in 3)

5. Ali osebno menite, da je sedanja ureditev boljša in ali bi bilo smiselno trajni mandat ukiniti oz. ga omejiti?

Ad 5) Sedanja ureditev:

Sedanja ureditev je bistveno boljša glede položaja sodnikov, vključno s trajnim mandatom.

Prepričan sem, da trajnega mandata ne bodo ukiniteli in noben resen politik se ne zavzema za to.

Predlogi, da bi mladi sodniki imeli začasni mandat, niso sprejemljivi. Kandidati za sodnike največ prihajajo iz vrst strokovnih sodelavcev, ki se morajo izkazati z resnim, uspešnim in strokovnim delom na sodišču, zunanji kandidati pa se z delom preverijo v praksi (npr. odvetniki) in so dovolj znani po strokovni in osebnostni plati, da ustrezajo izboru. Mladi sodniki so vsako leto na ocenjevanju delovne in strokovne sposobnosti in so že v prvih letih predlagani v razrešitev. Zato ni nobene potrebe po omejenem mandatu.

6. Se strinjate s tezo, da je trajni sodniški mandat bolj kot pravica sodnikov pravica državljanov, saj le tako sodniki odločajo po sodniških kriterijih in ne po pričakovanjih tistih, ki mandat podeljujejo?

Ad 6) Sodniški kriteriji:

Sodniki sodimo po ustavi, zakonih in mednarodnih pogodbah. Dodal bi, da služimo dokazani resnici in pravici. Tako najbolje varujemo pravice državljanov.

Sodniki ne sodimo po navodilih ali priporočilih ter pričakovanjih politike in strank.

7. Ali ste zadovoljni z sestavo sodnega sveta, ki predlaga sodnike, ali mislite, da je sodni svet potrebno razširiti oz. spremeniti sestavo? Kaj menite o vplivu politike na delovanje sodnega sveta in na kakšen način bi bilo moč ta vpliv čim bolj nevtralizirati?

Ad 7) Sodni svet:

Zadovoljen sem s sestavo sodnega sveta in njegovim delom.

Pričakujem, da bo sedanji minister prepustil še več pristojnosti sodnemu svetu in ne bo prišlo do zlorab. Sicer pa ocenjujem, da so prizadevanja sodnega sveta in Slovenskega sodniškega društva pravi način, da postane sodni svet čim bolj samostojen in neodvisen od dnevne (strankarske) politike.

8. Kaj menite o aktualni ureditvi, po kateri sodni svet predlaga sodnike, potrjuje oz. imenuje pa jih državni zbor? Mar menite, da bi sodnike moral imenovati kdo drug? Če da, kdo?

Ad 8) Aktualna ureditev:

Predlagali smo že, da bi na predlog sodnega sveta sodnike imenoval predsednik republike.

Parlament predstavlja zakonodajno oblast. Imenovanje (izvolitev) sodnikov v parlamentu je ostanek, ki kaže na podrejanje sodne oblasti zakonodajni oblasti.

Pri tem dodajam, da sodniki nismo oblast, pač pa izvoljeni predstavniki (ljudstva) države, da smemo in moramo razsoditi o predloženih zadevah (izrekamo sodbe v imenu ljudstva).

9. Ali se strinjate s tezo nasprotnikov trajnega mandata, da je slednji eden glavnih krivcev za velike sodne zaostanke?

Ad 9) Sodni zaostanki:

Reformatorji so v letu 1994 razlagali, da je potrebno preurediti sojenje na temeljnih sodiščih, ker naj bi s tem ukinili dokončno vse TOZD-e, tj. ostanke socializma.

Prvi predlogi so bili taki, da bi se vrnilo na pristojnost občinskih sodišč, kjer bi takoj priključili sodnike za prekrške (kot oddelek sodišča). O pritožbah zoper odločbe občinskih sodišč bi odločal senat okrožnega sodišča. To bi pomenilo organiziranje okrožnih sodišč kot prvostopenjska in instančna sodišča. Le zoper odločbe okrožnih sodišč naj bi odločalo višje sodišče, vrhovnem sodišču bi ostala le izredna pravna sredstva.

Rezultat je bil drugačen. Z iztekom osemletnih mandatov so morali sodniki v nov postopek za izvolitev v trajni mandat. To je marsikaterega dobrega sodnika, ki je bil politično aktiven, odvrnilo, da bi šel skozi to proceduro v parlamentu. Z reorganizacijo leta 1995 so še mladim sodnikom zmanjšali plače. Sodišča so se praznila, sodnikov je bilo vedno manj, novih zadev pa vedno več. Na Jesenicah je bilo v letih 1996/1997 na delu eden do dva sodnika od petih. Kar nas je ostalo, smo imeli preveč zadev, da bi o njih lahko razsodili. Poznam podatke – ker sem bil član predsednik personalnega sveta – da je imel sodnik na okrajnem sodišču v Kranju v delu celo 1.000 zadev, sam sem imel v delu več kot 400 pravnih zadev in tekoči pripad zadev, poleg tega pa sojenje v izvenobravnavnem kazenskem senatu, senatu peterice in delo preiskovalne službe (pričakovana norma je 200 pravnih zadev na leto).

10. Se strinjate z zamisljivo o vzpostavitvi t. i. preizkusnega sodnega mandata kot neke vrste pripravništva za bodoče sodnike in sodnice? Če da, koliko časa naj bi, po vašem mnenju, ta trajal in, kdo naj bi potrjeval sodnike po koncu preizkusnega obdobja in jim tako podelil trajni mandat?

Ad 10) Preizkusni – začasni mandat

Glejte pod tč. 5

11. Glede na vaše izkušnje iz obeh sistemov, v kolikšni meri menite, da bi ukinitev ali omejitev trajnega sodniškega mandata vplivala na delovanje sodnega sistema in s tem na delovanje pravne države ter znižala stopnjo demokracije v R Sloveniji?

Ad 11) Delovanje sodnega sistema:

Noben resen politik niti pravni strokovnjak ne razlaga, da bi bila prednost v ukinitvi ali omejitvi trajnega mandata sodnikov.

Upoštevati moramo, da je treba vedno znova zagotavljati, da so sodniki pri svojem delu samostojni in neodvisni. Sodniki so pri sojenju vezani na ustavo, zakone in mednarodne pogodbe, upoštevaje neformalni pravni vir: dobro sodno prakso.

Sodnikom je treba omogočiti, da glede na velike spremembe, ki se še vedno dogajajo v naši preurejeni demokratični družbi, da bi študijsko uspešno razreševati različne pravne probleme s kazenskega, civilnega, družinskega in gospodarskega področja. Poleg tega je treba zagotoviti sodnikom dobro strokovno usposobljeno sodno osebje in dobre tehnične pogoje za to, da jim bo delo – sojenje dobro teklo. Nadzor nad pravočasnim sojenjem sodnikov – ki ga po zakonu izvajajo predsedniki sodišč, stranke z nadzorstveni pritožbami, z odrejenimi pregledi dela, in nadzor nad strokovnim delom sodnikov – ki ga izvajajo stranke in instančna sodišča vse do ustavnega sodišča, so zadostno zagotovilo za dobro delovanje sodnega sistema.

Za delovanje pravne države pa bi bilo treba prevetriti marsikateri zakon, zlasti procesne: ZKP; ZPP, ZUP, Z. o izvršbi. To pa je drugo – zakonodajno področje.

Šele v taki povezavi (dobra zakonodaja, dobro sojenje, pravilno odločanje vseh organov, ki imajo pristojnost odločati, ustrezno spoštovanje zakonov vseh državljanov in spoštovanje pravnomočnih sodnih odločb) se bomo približali ustreznemu delovanju pravne države.

P. S.:

To so moji osebni pogledi in prepričanja. Vi in vsakdo drugi ima lahko še drugačna razmišljanja in poglede na to problematiko.

Opravičujem se, da sem bil dolgovezen. Če bi me osebno spraševali, bi bil krajši.

LP, Mihael Kersnik

Mojstrana, 14. september 2009